

۱ کانون ثاني
۱۳۴۱

تورک تاريخ انجمنی

مجموعه سی

اون پنجمی سنه
نومرو ۷ (۸۴)

عثمانی ایمپراطورلغنده مسکوکات

(۶ نجی نسخه دن مابعد)

اون برنجی عصرده ، پریشانلق یالکیز ایالتلرده کی رعایایه مخصوص دکلدی . استانبولده دسلس وحیله کار اولانلر مزفهاً یاشایورلر ، حلیم وناموسکار اولانلر بادشاهک ودولت ارکانک عجزلرینه واسرافلرینه قربان اولویورلردی .

۱۰۰۷ سنه سنده استانبول مشکل بروضعیتده ایدی . آلتون وغروشک بهاسی آرتمشدی . علوفه دن تداولیدن صحیح العیار آتچه سکر اوستنه کیسلمشدی . استانبولک قلاب ومحتکرلری علوفه چیقار چیقماز بو آتچه لری طویلامشله ، سکر اوستنه کیسلن فاسد آتچه لری اون بش اوستنه کسره ک استانبول پیاسه سنه آتمشلردی . آرتق خلق ماکولات وملبوساته یاناشاماز اولمشدی . خارجدن استانبوله مال کتیرنلر خسران ایچنده قالشلردی . اساساً خزینه معاش ویردمیوردی . نه قدر « خونکار قوللری » وارسه ، صولاقلر ، بولوک باشیلر ، یکیچرلر ، سپاهیله ، جبه جیلر و طوپچیلر عسکرلکی براقشله ، تجارتله ، صنعتله نفقه لرینی چیقارمايه چالیشیورلر ، بازارلرده سرمایهلرینی ایشله تیورلردی . تجار ایچون استقلالده قالماشدی . بوتون تجارت و حیرت یکیچریله آلتده ایدی . بونلر فائضله باره ویرلر ، کیجیلرله اورتاق اولورلردی . « حاکم الوقت » بونلره قارشى حکمنی اجرا ایده مزدی . بوندن باشقه ، استانبولده برصنف محتکرلرده واردی که ، بونلر فرصتدن بالاستفاده ، خارجدن کلن « زاد وزوادی درانبار » ایتکه باقارلردی . مسکوکات ووزن خصوصی مشوشدی . دولتک عجزندن ، یکیچرلرک زوربالقلرندن ، محتکرلرک دنائتندن الکزیاده صیقیتلری

خلق چكردى . دولت اركانى بيله احتسكاره باشلامشلىدى . « ديوان معلا » دن آلتونى يوزيكرمى ، غروشى يتش آچه اوزرندن آلرلر ، آليش ويريشفده آلتونى يوز آلتش وغروشى يوز اون آچهيه ويرلردى . اهالى تكاليف ويرهجكى زمان ، خلقدن آلتون ايله غروشى ايكي آچه نقصانه آلرلردى . نهايت : « جمله تكاليف عرفيه وجزیه وعوارض نزل وكورجى وبدعت وسائر رعایای مملكته بوسنه كچن سنه دن ايكيشر يوز آچه كسر اوزره طرح اولنوب هرخانهيه اوچريوز آچه آلتق ايچون احكام يازيلوب بو ظلمه عفايرت الله دفتر ویرلدى . و بو ائشاده مناديلر محكم يساقدرديو ندايدوب آلتون يوزيكرمىيه وغروش يتشه آلتوب ویريله ، كمعار آچه كچميه . هر كيمده بولنورسه سياست اولنق ايچون بوستانجى بانى فرهاد آغايه مؤكد تنبيه ايدلدى . » (۱)

خلق بو صورتله ضرورت چكديكى كچي ، علم ومعرفت اربابى ده فلاكت ايچنده ايدى . « باب رشوت مفتوح وهرناهل وهرحق ناشناس اول قبودن دخول ايتمكين ادانى واراذل مقام حكومه كلوب جاهل و نادان اولنره اعتبار اولنوب روزكارده خون جگر صرف ايدوب اموردیده و كار آزموده و اهل عرض اولان ذاتلر نورديده سيله تحصيل كمال ومعرفت ايلينلر پامال دوران » اولورلردى .

سراى ، جافدارك وراضيه قادينلر ك آئنده ايدى . دولت ك اداره سى سنان پاشالار ، خواجه سعدالدينلر و ابراهيم پاشالر كچي مخترص شخصيتلره قالمشدى . بونلر سراى اصلاح ، خلقى رفاهه نائل ايدجك یرده ، سرايك بوزو قلفغندن ، پادشاهك عجزندن بلاستفاده موقعلرني تحكيمه و ثروتلرني تزئیده باقيورلردى .

آناطولونك بو ظلملره قارشى دوراميه جنى طبعيدى . نته كيم محمد ثالثك جلوسيله برابر ، آناطولیده قطعى قياملر باش كوستردى .

آناطولو ، عثمانلى ايمپراطورلغنىك بشيكيدى . آناطولو خلقى ايمپراطورلغك بنیه سیدی . استانبولده دوشيرمه لرله تشكيل ايدیلن اوجاق خلقى ، پادشاهك محافظ قطعلری مثابه سنده ایدی . اصل اردونك بنیه سنى وجسمنى تشكيل ایدن ، آناطولو

(۱) محمد ثالث زماننده له قالى سيكيزمونده ویريلان واحداول طرفندن تجديد اولنان عهدنامه ده : « له طرفنده جارى اولان آرسلانلر غروشك عيارى كم اولوب ضررى عام اولغله ممالك محروسه ده دايچ اولماق ايچون خط هايون » ویرلدى (۱۰۱۳) — نعيما ، جلد ۲ ، ص ۲۶

خلقیدی ، تیمار و زعامت اصحابیدی ، آناتولو کویلوسی و آناتولو رعایاسیدی . آناتولو خلقی مطیعیدی ، دینداردی . دینی قیامار الکزیاده ایران تأثیریه ، آناتولو ده ظهور ایدردی . فقط پادشاهلرک الکزیاده آناتولویه اعتمادلری واردی . شهزاده لر بیله ایالت ادارهسی ایچون آناتولویه کوندریلیدی . شهزاده لر روم ایلیندن ایالت ویرمک قانون دکلدی . یاوزسلطان سلیم ، باباسی ایکنجی یازیددن روم ایلیندن سانجاق ایسته دیکی زمان ، کندیسنه بومطالعہ درمیان ایدلمشدی . سمندره سانجاقی ، عادتاً بایزیدک تختی واطرافنی احاطه ایدن وزرانک احتراضنی تأمین ایچون دفع بلا قیلندن ویرلمشدی .

بونکله برابر آناتولو ده ، تورکره خاص بر دره بکک اصولی باقیدی . تیمار وزعامت اصولی آناتولو ده نفوذ صاحبی بکلکدر وجوده کتیرمشدی . ازجمله یاوز سلطان سلیمک شرق ایالتلرده (یورتلق و او جاقلق) ویردیکی بکلر واردی که ، بونلر عادتاً مستقلدی . (صغمان) ، (قوب) ، (مهرانی) ، (ترجیل) ، (آتاق) ، (پرتک) ، (چیاچور) ، (چرمیک) لوآلری بوقیلنددی . کذا عثمانی تورکره تابع درت ده حکومت واردی : (جزیره) ، (کینی) ، (کنج) ، (بالو) . بونلرک بکلرینه دیواندن بیله (جناب) تعبیری یازیلیدی . بو حکومتلر ایچنده تیمار وزعامت بولونمازدی . حاکمری « ملکیت اوزره ضبط و تصرف ایدرلر » دی . محمولات و سه اثره هب کندیلرینه عائددی . بناء علیه عثمانی ایمرطورلغنه مربوطیتلری ، صرف حرب زماننده ، وعسکریدی .

بونلردن باشقه ، قلندر اوغلو ، مصلی چاوش ، تاگری بیلمز ، طاغیر دلیسی ، اقطار موسی ، بالدری قیصه ، شقلوز احمد ، آغاچدن پیری کم نامدار زوربالرده واردی . استانبولک ظلمندن ، یوللادینی مأمورلرک جهالتیه برابر مظالمندن بیزار اولان جسیم برخلق کتله سی واردی که ، بونلرده کندیلرله برابردی . اولنرک نظرند (آل عثمان) آناتولویه زور بازو ایله حاکم اولش بر خانداندی . بناء علیه استانبول اداره سنه قارشنی قوللاندقلمی تعبیر ، ساده جه ، (عثمانلو) دن عبارتدی . آناتولونک استانبولدن امید قالمامشدی . « بو آنه کنگجه ، آل عثمان طرفندن من وجه قطع امید ایلیوب سرکشک اولنمازدی » . فقط سرایک ، اوزرلرینه قوبوجی مراد پاشانی کوندردکلرینی خبر آلان آناتولو بکلرینک زوربالرینک قطعی قراری شو اولدی :

« اول فوجہ فرتوتی برطرف ایلیوب اسکداردن بروسنی عثمانلویہ فراغت ایتدیرمک » .
 عثمانلی انارہ سداک بوزوقلغی، طلغی و اعتسافی ایشی بو رادہ یہ کتیرمشدی .
 مع مدیہ منویتسزک یالکیز آناطولودہ دکلائی . بغداد و مصر خلقی ده مرثشی و
 ضامہ پشارک اُلندن فریاد ایدرلردی . خلق رفاه و عمران نامنه برشی کورمز، والیلرک
 خزینہ سی دولدورمق ایچون چالیشیردی . مصردن هر سنه (مصر خزینہ سی)
 لامیہ اوچ بیک آلتون کلیردی . وزرائک ، بکلر بکیلرک وقاضیلرک کوزلری (مصر)
 دی . (مصر خراجی) تعمیر قیمتک مرتبہ علیاسیدی . مالدن و ثروتدن بحث
 ایدلرک : « مصر خراجی دکر » تعمیر قوللانیلیردی . مصرده کاشفلر و امینلر
 واردی . اتراملر کاشفلرک اُلنده ایدی . بونلر ایشلرینی امینلر واسطه سیله
 کوزدورلردی . معیتلرندہ قول طائفه سی بولونوردی . بونلردن باشقه ، دولتکده
 عسکری واردی که ، بونلره (مصر قولی) دیرلردی . اهالی ، الیلری ، کاشفلری ،
 امینلری ، مصر قوللرینی دو بورمق وزنکین ایتک مجبوریتندہ ایدی . (مصر قولی)
 وقتیلہ منتظم عسکردن مرکب ایکن ، بالاخره اراالینہ « اجانب واراذل » قاریشوب
 مصر خلقی قصوب قوورورلردی . مثلاً اهالیدن (طلبه) و (کلفه) نامیلہ
 ویرکیلر آلیرلردی . بونلرده اونلرک قوبدقلری ویرکیدی .
 والی ، مصره کلیر کلز ، کاشفلری چاغیرلردی . بونلردن (کشوفیه) نامیلہ
 یکرمی بیک وحتی قرق بیک آلتون آلیر ، کاشفلکلرینی ابقا ایدرلردی . کاشفلرده
 امینلره ویره جکلری التزام بدانی ایکی مثلی آرتدیرلردی . اونلرده بو بدلی اهالی یه
 تقسیم ایدرلر ، والی یه ویردکلری پارانک ایکی مثلی چیقارمایه غیرت ایدرلردی .
 بوصورتلہ مصر والیلرینک هر دیکشمه سی ، اهالی ایچون فلاکت تشکیل ایدرلردی .
 کاشفلرله والیلرک خدمتندہ بولونان قول طائفه سی ده « بزم اسرافاتمزده برمدد
 لازمدر دیو ، اهالیدن (طلبه) و (کلفه) نامیلہ آغیر ویرکیلر آلیرلردی .
 ویرکیلر طویلا ناجنی زمان ، کاشفلر کندی خدمتلرندہ بولونان قول طائفه سنه
 « مطالبه یی حاوی » برکاغد ویره رک قریه لره نوبتله کونده رلرلردی . بونلر ، هانکی
 قریه لره مأمورسلر ، اوقریه خلقدن (کلفه) دیه ضیاقلر ایستلر ، (طلبه) نامیلہ ده
 کندی نفسلری ایچون ایکی اوچ آلتون آلیرلردی . زمان اولدی که ، اهالینک (طلبه)
 و (کلفه) نامیلہ ویردکلری پارا ، دولته رسماً ویره جکلری تکالیفک ده مقدارینی

آشیدی . مصر دن کشوفیہ نامیہ آلتان پارا ، یوز بیک آلتونی کچدی . بوادارہ ، مصرده دائمی عصیانلره سببیت ویردی . مصر عربانی والیلرله اکثریا محاربه ایدهرک دمگذار اولورلردی .

ایالتلر بو ظلملر آلتنده زبون اولورکن ، استانبولدهده متبادیاً سکه تصحیحی ایله اوغراشیلیردی . ایکنجی عثمان جلوس ایتدکدن صوکرآ ، اصلاحات نامنه یینه سکه مسئله سیله اشتغال اولوندی .

۱۰۲۸ هـ محرمی غره سنده جدید آقچه واوزلق عثمانی قطعی فرمان « اولوندی . اون کیسه آلتون سرمایہ ویرلدی ، تورکیه نیک ایالتلرده کی ضربخانه لری ده سکه اکسمکه باشلادی . یکی آقچه برمدت تداول ایتدی ، بو آقچه (جیدالعیار) اولدینی ایچون ، دفتردار بکر افندینک نامنه نسبتله ، (بکر افندی آقچه سی) نامنی آلدی . فقط کافی کلمه دیکی آکلاشینجه ، اسکی آقچه نیک صحیح العیاری تداول ایتمه سنه مساعده ایدلدی .

او صرالرده ، پارا مسئله سفندنده مهم مسئلهلر واردی . عثمانی خاناندانی ضعفه و انحلاله اوغرامشدی . کنج عثمان ، یکمیک و اصلاحات طرفداری اولدینی ایچون یککیچریلرک خوشنه کیتمیوردی . سلطان عثمان باشنه کله جک فلاکتی آکلادی . عصیان پارلادی ، سلطان عثمان کنندینی قورتارمق ایچون قویه التجا ایتدی . کیدرکن اون کیسه فلوری کتوره شدی . « یککیچریلر فلوری نامن ایشتدیلر . طوغری آغا قپوسنه واروب بر بلوک پادشاهی یه قلا یوب بر بلوکی فلوری یی آرامقده ایدی . بر کیسه فلوری ناکاه اوطه یه آتیلوب ایشته کتوردیکی فلوری بودر دیجک کیسه باره لنوب فلوری صاری چیچک کی میدانہ یایدی . جمهورانی یغما ایدوب طاغلدیلر . باقی کیسه لری هضم ایدن دولتلورله عشق اولسون . »

دولتلور یالکز کیسه لری دکل ، حتی کنج عثمانک قانی بیله هضم ایتدیلر .

ایکنجی عثمانک قتلندن صوکرآ ، دولت ارکانی مملکتی اصلاحدن زیاده کنندی مسلک لریخی تأمین ایچون عثمانی تختنده بر پادشاه بولونماسی ایتسورلردی . دولتک شریعتی ده ، علماسی ده واردی . شریعت ، خلیفه نیک اوصافی تعین ایتشدی . علما ، بوکا اهمیت ویرمه دیلر . جتی کندیلر شکده ، خلقکده عنندنه ثابت

اولان سلطان مصطفای تختہ یکیردیلر . جلوس بخششی توزیع ایدلیکی کون یکیردیلرک ایلک سوزی شواولدی :

— آلتون استرز . خرده آچہ آماززه . فی الحقیقہ ، آلتون بولدی . پادشاه « ترہلری کزوب دریاده بالقلرہ آلتون آتمق و عبث یرہ یوللرده آلتون و درم دوکوب صاحبکی نامعقول » حالریلہ مشہوردی . فقط یکیردیلرہ (آلتون) ویرمکہ قیلامادی ، جلوس بخششی برقاچ کون کری براقیدی ، نہایت ویرلدی . آناطولو ، باشسز وادارہسز قالمشدی . آبازہ پاشا ، آناطولودہ الحاکم برسیما ایدی . استانبولودہ وزرا ، پادشاه مسئلہ سیلہ مشغوللردی . رضاندی . جامعلرہدہ جابجا وعظلم ویریلیوردی . رمضانک صوک ہفتہ سندنہ جراح شیخی ابراہیم افندی ، وعظنہدہ یکی پادشاہدن بحث ایتدی . جامع غلبہ لقدی . اہالیہ :

« امت محمد ، پادشاه دلی . اوچ کوندر تنہا و طہیہ کیروب قیامش . نماز قیلوب آغلمقدہدر . ہیچ کیمسہ سولتیز . دعایہ مشغول اولک . سرینہ ینہ کندی واققدر و سلطان عثمان خانک مرتبہ سن عالم رؤیادہ مشاہدہ ایشار . قتی عالی کورمشلر . حق تعالی رحمت ایلہہ . »

دیدی . صاف و جاہل خلقدن بر چوغی آغلایہ باشلادیلر . بایرام کلدی . آل اوپمہ مراسمی یاپیلدی . پادشاه دیوانہ چیقدی . تختہ اوطورمادی ، ہب آیاقدہ طوردی . خلق بونی دہ : « آداب خلفایہ رعایت ایچوندر دیوب صلاحنہ حمل ایدیلر » . نہایت بو مسئلہ یی دہ « آناطولیدہ وسائر بلاددہ » بولونان خلق جل ایتدیلر : « دولت والدہ اللہدہدر . پادشاه ذوی العقولدن دکلدہر » دیدیلر . استانبولودہ عصیانلر ظهور ایتدی . عصیانلری تسکین ایچون « ایچرودہ مال مخزون » دہ یوقدی . نہایت سلطان مصطفی خلع ایدلدی ، دردنجی مراد پادشاه اولدی . « سلطان مصطفی کیر وکوشہ نشین حول اولوب اسکی مکانہ کیردی » (۱۰۳۲) .

یکیردیلر « ضرورت خزینہ سبیلہ » ترقی و انعام آلامغہ عہد ایتشلردی ؛ فقط پارایہ دایانامادیلر ، بخششلرنی ایستہ دیلر ، نہایت « اندرون ہایوندہ بولنان آلتون » فابلر سکہ حالہ کتیرلدی ، جلوس بخششی بوصورتلہ ویریلہ بیلدی .

بارا مسئلہ سی مراد رابع زمانندہدہ عین حالہ دوام ایتدی . اہالی فقیر ، رشوت مبدول ، اعتساف زندہ ایدی . « قوت مالیہ ایلہ دفتردارلغہ وزرات ضم » ایتدیرن

يحيى قاآن كې دفتر دارلر ايش باشنده ايدى . بو ذاتك اصل اسمى ، عبدالكريم پاشا ايدى ؛ كندى صوفته لقدن يتشمه ايدى . بايزيد ولى عمارتنده يمكه اكثريا صولت اينديكى ايچون (يحيى قاآن) عنوانى آلمشدى . بايزيد جامعه خطيب اولدينى حالده ، تجارت ايشلرينه قاريشيردى . زماننده « مال قارون » صاحبيدى . پارايه اوقدار ابتلاسى واردى كه ، خطيبلىكى ده براقدى ، اتمكچى زاده دن صوكرا ، باش دفتر دارلنى ياقالادى :

اتمكچى زاده قىلدى دنيانى نانه محتاج
اخىر سباط دولت يحيى قىسانك اولدى

مراد رابع عسكرلكده و جبارلقده ممتازدى ؛ فقط خزينه احوالى دوزلتمكه اوده مقتدر دكلدى . خراج كاغلدرينك مزايده چيقاريلاسى اونك زماننده اولدى . هر هانكى بر محلك خراج كاغلدرى طالبلرى بيننده مزايده چقونوردى . هر موقمك خراج كاغدى ايچون بش بيك غروش آلىنيردى . كاغدى آلان ، پارايى پشينا خزينه يه ياتير ، بو قدر غروش ويرديكنى كندى امرينه يازديرردى . صوكرا اياالتره كيدر ، بو پارايى رعايدن چيقاريردى . بوكا برده كندى حسابنه (غلاميه) ضم ايدر ، « رعايا فقراسنى رنجيده ايتمكه خوار و زار اكثري تارمار » ايلردى . « نافذالحكم اولان حل وعقد احكامى دفعه تقيد ايتيوب نمه كرك ديرلردى »

النده خراج كاغدى اولانلره محلى قاضيلرك بيله نفوذى كچمزدى . بعضاً ظلمله طوپلانان پارالر خزينه كتيريليردى . بردفعه ينه بويله برپارا خزينه كتيريلدى . قاضى زاده افندى : « ظلمما جمع اولنان مال داخل خزينه عامره اولمقده ميمنت يوقدر » ديدى ، پادشاهه آكلاتدى ، بارالرك صاحبلىنه ويرلمسى امر ايديلدى . حال بوكه « فقرايه اقل قليل رد اولنوب اكثرين قاضى و حاكم بلد و مباشر و اعيان ولايت سپوروب صفالنديلر » .

ملكته حيله و ارتشا ، انتساب و تبصبله كسب ثروت ايدمىنلر ، خزينه دن بيك زحمت و استغنا ايله ، اوده خرده آقچه اولق اوزره ويريلن علوفه ايله تأمين معيشت ايدرلردى . علوفه زمانى استانبوله « اكناف بلاددن جداول انهار كچى » سباهى قافله لرى دو كىلوب كليردى .

استنبولده چقان عصیانلرک کافه‌سی پارا مسئله‌سندن‌دی . ۱۰۴۲ سپاهی عصیاننده سپاهی‌نرک ایلک شرطیری شو ایدی :

۱ . بعدایوم رشوت آلتیه .

۲ . جور باجیلقلر و سائر مناصب صالتیه .

۳ . ارباب مناصب بی‌کناه عزل اولتیه .

۴ . قلیلیج وزعامت سبته کیرمکه عسکر قلندی ، و رعایا تکالیف شاقه‌دن فقیر اولدی ، خراج و عوارض ماللری کتدجه زیاده‌اولدی ، بونلر جمله کوریلوب نظام ویریه .

سپاهی‌لرک اوقدر جانلری یانمشدی که ، بوشرطلره رعایت ایدم‌جکنه دایر بادشاهه یمین ایتدیره‌شلردی .

فی‌الحقیقه مراد رابع یمین ایتدی ، فقط بونی کستاخلق تالق ایلدی . سپاهی‌لری بالکنر تجزیه ایتمکه‌فلادی ، اجتماعلره ، ظلملر ندن محشه میدان ویرمه‌مک ایچون توتونی بیه یاساق ایتدی .

ایالتلرده ایسه ظلملر و مصادره‌لر توالی ایدردی . پاشالارک زوربارلی ، زنکین والیلری مصادره واستقراض طریقیله صویارلردی . آبازمه‌باشا ، بوسنه والیسی حاجی سناندن پارا قوبارتمق ایچون حبس ایتش ، اذیت یاپتش ، اون‌پارا قویارامامشدی . حاجی سنانک ، پارا ویرمه‌مک ایچون آبازمه ویردیکی جواب شوایدی :

-- شرعاً لازم کلدکجه بندن برجه قوپمز . قتل ایدرسک ، قضایه رضا . بن عامل دکم . میریدن مال فراوان قزاتدم . مالم واریسه میریدن ورعیتدن کسب ایتدم . انحق پیاز و پنیر ایله قناعت ایدوب تجارتدن کسب ایتدیکم و نفسیمی حفظ و طدن محروم ایدوب ادخار ایلدیکم سرماییه حاصل عمرمدر . جرم ندرکه جریمه ویره‌یم ؟ وزرا ، پارا جمعیله مشغول اولورلرکن روان سفرنده ، طاغ باشلرند دولاشان عسکر ، عادتاً قحط و غلا حیاتی یاشارلردی . بایزید ثانی زماننده‌کی بویوک قطحده الی آلتش درهم اکمکک برانچه‌یه آلتماسی حیرت‌لره تلق ایدلشدی ؛ بوسفرده ایسه یکریمی درهم اکمکک برانچه‌یه آلتینابیلوردی .

غریب‌درکه ، علهاده ، دولت ارکانی‌ده ، خلق‌ده بومضایقه‌لره تحمل ایدرلردی . بادشاه‌کندی عشرتله مشغول اولور ، خلقه دهل عشرتی ، توتونی بیه یاساق

ايدردى . پادشاه « اثنای عشرتده » شيخ الاسلامى يحيى افندى ايله برابر غزللر انشاد ايدر ، قابالى يرده توتون ايچن يياره لرك ايسه جسدلرينى پارچه لاردى . خلق بومدهش مطلقيت اداره يه بويون اكردى . حریت فكري دماغلره كيرمه مشدى . علمانك « تولريخ شناس » اولانلرى بيله صدر اسلامدن آنجق رياكارانه بحث ايدرلردى . مثلاً ، نعيانك و نديك جمهوريتنك طرز اداره سندن بحث ايديشى بيله ، غريب برطرزده ايدى :

« و نديك دولتنك رسمى بودركه ، ايجلرنده ارثله اوليوب استحقاق عارضى ايله دوژاق يعنى ملكك رتبه سنه واصل اولورلر . قرق مقدارى بكلردركه ، برامرى بى اتفاق كورمزلر . برخصوصده بريسى خلاف ايتسه ، اول رأى قويوب تكرار توروين يعنى مشورت ايدرلر . اول سببدن تمشيت اهورلرى اكثرى بطوء اوزره در . اما اتفاق ايله اكثر مشورتلرينه بناءً اكثر شيطنتلرينه صورت ويرلر . اول بكلردن نوبته بعضى حابده ، بعضى ازميرده ، بعده آستانه سعادته باليوس اولوب احوال عالمه وقوف تحصيلي ايچون كانه سياحت ايدرلر . اول باليوس اوچ سنه ده برتبدیل اولنوب زمان مدید قالمق قانون دكلدر . باليوسلقد ، تجارت و سياحت امرنده صاحب وقوف اولوب بعده جنرال اولوركه ، بلا تشييه بكلربكى مثابه سنه در . بعده دوژ اولان خنزير مرد اولدقد جبال دوژ اولورمش . »

توژكار شرق امپراطورلغلك بايختنه نائل اولدقدن صوكر ، اسكى توزك عنعنه سى نورلدى . شهن بك ، سلجوق سلطنتنه وراثتى اعلان ايدمكى زمان ، آغالر و بكلر عثمان بكه شو مطالعه ده بولونمشلردى :

سلطنت يا اتفاق يا استحقاقه اولور . اتفاقدن مقصد ، انتخاب ديمكدى . (مشورت) ايسه شرعاً الزمدى . بناءً عليه نعيانك : « هيچ برامرى بى اتفاق كورمزلر . برخصوصده بريسى خلاف ايتسه ، اول رأى قويوب تكرار توروين مشورت ايدرلر . ديمه سى و مشورتك علينده بولونماسى غريبيدى . منفعت ، دووك علماء سنده ، فضلاسنده اسلاميت احكامنى اونوتدور مشدى . خلق ، طابىناجق و منفعتلرينى تأمين ايدمك برقوت آرايوردى . نظرلرنده خلافت اوصافك ده ذره قدر اهميتى يوقدى . مثلاً ، جنتى افعاليه ثابت اولانلرى بيله خلافت مقامنه كتيبيورلردى . بومقامه كچارك ظلمى و استبدادى ايسه خلقى آزييوردى .

عثمانلى ايمپراطورلىق ادارە سەندە ياشايان تورك كر دولەت مەھومنى كاملا شەرق دىن آليورلردى . غەربك ترقىياتى اونلر كە نظرنەندە مېھول و مردوددى . فرانسه انقلابى ظهورە كەلدىكى زمان ، توركىيە رەجالى حەرىت و انسانىت نامنە ظهورە كەن بوحادەتەن ذرە قدر مەتأثر اولامش لردى . اساساً دولەت رەجالى قرالى ايمپراطور دىن تفرىق ايتىم كەن عاجزدى . سليم ثالث اندرون ناظرى ابوبكر افندى ، فرانسه دە قراللىق سقوت ايتدىرن مەنى : « كەندو ولى النعمتلى اولان قراللىقنى تلف و اضاعە ايدىن كافر بدىخت و خاش دىن و دولەتە تەبىرلىلە تەصور ايدىيور دى . حەكمدارك ولى نەمەتلىكى ، دولەت ادارە سەندە موضوع بخت اولاماز دى . خصوصىلە مراد رابع و خەلقلى زامەندە ، خلق حەياتەندە امين دكەلدى . (بەغداد) و (روان) ظفرلى مراد رابعك شەرتى اعلا ، فقط آناطولونك نفوسنى افنا ايتەشدى . بابل مەدەنىتەنك خەزىنەلەندە ظفرلى تەمىن ايدىن ملت افرا دىنك ايدە جىكى استفادە ، يەنە بىر مەتاد و اللىك و زوربالر كە جورى آلتەندە ايكە مەكىدى .

نەھىت بىر كۈن قوشلق و قى ، استانبول سوقا قەلەندە مەنادىلر كە آوازە سى ايشىدەلدى :
— دولەت و مەملىكەت سەلطان ابراھىم كەدر .

مراد رابع عەشەرتەن اولمشدى . دولەتلى كۈسم سەلطانلە سەلطان ابراھىم ادارە ايدە جەكەلدى . سەرايك مەشغۇلاتى فەضلە ايدى . فقط وزير اعظم قرە مصطفى پاشا ، يېڭى جەلوسى يېڭى سەكە ايلە تەجىل ايتەك ايسەتەلدى . مراد رابع زامەندەن بىر رايىچ اولان پارا ، زىوف آچە ايدى . سەربىخانە امىنلەرنى قەيسەرنى يوزەندەن مەغشوش سەكە ايلە مەخلۇطەلدى . آلتون ايكى يوز اللىيە ، غەروش يوز يەكەرىش آچە يە چەقەشەلدى . صدر اعظم قرە مصطفى پاشا ، پارا مەسئەلە سەنى حەل ايتەبى دوشوندى . يېڭى آچە كەسەلدى . آلتون يوز آلتەشە ، غەروش سەكسانە ، مەسەباراسى ايكى آچە يە تەزىل اولوندى . بايرام مەواجى بوپارا ايلە و يەلدى (۱۰۴۹) . اسكى آچەلەر تەداول ايتەز اولدى . سەكەز قە اُت بىر غەروشە آلتە يە باشلادى . اُت فەئآتى يۈكەلدى . اولجە بىر غەروشە اون بىر قە اُت آلتە يۈر دى . تام اوصىرادە ، (اردل) دىن اون بىك آلتون (اردل خەراجى) كەلدى . خەزىنە يە بىر آزارا لىردى .

قرە مصطفى پاشا دولەتلىك ايراد و مەسارفى دە يولنە قويدى . ۱۰۵۳ سەنەسە كلەنجە يە قدر دولەتلىك ايراد و مەسارفى بىر جەھەت آتەلدى :

ایراد مصرف

۹۷۲	ده	۱۸۳۰	يوك	۱۸۹۶	يوك
۱۰۰۰	ده	۲۹۳۴		۳۶۰۴	
۱۰۰۶	ده	۳۰۰۰		۹۰۰۰	

وزير اعظم قره مصطفى باشانك صدارتنده دولتك ماليه سي بر آرز دوزلدى .
 ۱۰۵۳ ده ایراد ۳۶۰۰ يوك ، مصارف ۵۵۰۰ يوك اولدى . قره مصطفى پاشا
 تذكرة اصولنى قالدیردى ، ولایتلىرى یکیدن تحریر ایتدیردى . خزینه ایراد و مصارفنى
 نقدہ تحویل ایتدی . ایرادى آرتدیردى . هراوج آيك صوکنده یکيچریلرله سپاهلرک
 مواجبى « صافى ريال خاصى سکساز آقچه يه محسوب اولمق اوزره » منتظماً ویردى .
 یکى سرایده کی ایچ اوغلانلرک علوفه سنى دیوانه ربط ایتدی . کندیلرینه هر سینه
 خزینه دن قفتان بهاسى ویردیردى . بش سینه سورهن صدارتی هنکامنده مصارفى
 و مواجبى منتظماً ویردى ، اللى بيك کيسبه ده آرتدیردى . بوخدمته مکافاتآده ،
 ۱۰۵۳ سنه سنده قتل ایدلدى . قويدوغى اصول ، سلطان ابراهيم کبى مسرف بر
 پادشاه زمانده بش سنه دوام ایتدی . ۱۰۵۸ ده واردات ۳۶۱۸ ، مصارف
 ۵۵۰۰ يوك ایدی .

فقط سرايك مشغله سى باشقه ایدی : سلطان ابراهيمك چوجوغى اولماشدى ؛
 شمى اوکا برخلف يتشسديرمك لازمدى . سرايه ، چوجوق کتیره جك قادينلر
 دولدورولدى . قره مصطفى پاشا ، کتخدا قادينك بش يوز چكى اودوتنى وقتنده
 ویرمه ديکى ايچون پادشاهك غضبته اوغراى . سرایده اوفور وکجى خواجهلر اعتبار
 بولمايه باشلادی . جنجى خواجه الك مهم موقعى اشغال ایتدی .

نهایت ، شهزاده محمد دنياه کلدی . شهزاده محمدى بش آلتى شهزاده دها تعقيب
 ایتدی . سراى ، قادينلر النده بازیچه اولدى . بوسفر رعایادن ظلمله آلتان پارالر ،
 ایللرده زوربالرک ، سرایده اوفور وکجى خواجهلرله ، فالجى قاریلرک ، شکر بارلرک
 صاندقلىرى دولدورمايه یارادى . سرايك چاماشيرجى قادينلرى بيله رشوتله قاضيلق
 وبکلىر بکيلک ویرمکه باشلادیلر .

سلطان ابراهيم ده ، سلطان مصطفى ذهینتنده ایدی . صاقلانه انجى دیزدیريور ،

وزير اعظملىرى معصوم وبى كنه ، ذوق وهوساى اوغورنده اولدورييوردى . وزير اعظمى احمد پاشا ، پادشاهك هوساتنه ، قادين مصرفلرينه كيسه لر دولوسى فيلوريلىر يتيشديرمكه مشغولدى . خلقدن آلينان ويريكلر حدسر وحسابسزدى : امان بها ، سلامت بها ، طلبه ، كلفه ، غلاميه ، خانه عوارض ، رسم غنم ، آغيل رسى ، دونم رسى ، جفت بوزان رسى ، رسم مجرد ، رسم رعيت ، رسم بنك ، رسم عروس ، جابا آقچى سى ، رسم اسپنچ ، جنوار رسى ، سالاريه ، اوتلاق رسى ، قيشلاق رسى الخ . . . سلطان ابراهيم زمانده ، بوويركيلره ايكي ويريكي داها ضم ايدلى : سمور وغنر ويريكىسى .

سرايده پادشاهك سكز خاصكىسى واردى . تللى خاصكينك سرايى كاملا سمور دوشه نه جكدى . سلطان ابراهيمه قوه بدنيه سنى كالده بولوندرمق ايچون غنر لازمى . صدراعظمك آل كيسه لرايچنده قوناغنده حاضر لاديني بارالده كافى دكدى . بعضا آناطولوده كى زنكين پاشالره خبر كوندرييلور ، آقچه ايسته نيوردى . حتى سيواس بككر بكيسى واردار على پاشايه امر كوندرييلدى . « عيد خرچلى » اولمق اوزره اوتوز بيك غروش ايسته ندى . بوميانده ، ابشير پاشانك « غايت حسنا » زوجه سى ده داخلدى . على پاشا :

— بوقدر آقچي نره دن ويره يم ؟ خلقك ماللى آلوب قطع طريقي ايديم ؟ ديدى . سراي ديكه مده دى ، زواللى واردارك قافاسى كسيلىدى .

سرايك وقادينرك اسرافاتنه بارا يتيشميوردى . جنجى خواجه بيله « شدادى بنالر » ، على كوشكلر ياپديرمشدى . خوبيار قادين ، سرايه انتسابدن بالاستفاده ، عيش ونوش ايله وقت كچيرييوردى . والده كوسم سلطان ، پارالرينى ومجوه رلارنى والده خاننده كى صاندره استيف ايتمكه مشغولدى .

سلطان ابراهيم ، سرايك كوزده لرندن جوان قپوجى باشى وزير اعظم محمدپاشايه خبر كوندردى ، بارا ايسته دى . يوقدى . خليفه انام دوشوندى ، اجدادينك روضه مطهره يه كوندردكلرى مجوه راتى كتيرتمك ، سراي قادينلرينه اكرام ايتمك ايسته دى ، وزير اعظمه ، حدت وغضب ايچنده شوخط هايونى كوندردى :

« بره متولى يابولى قدوش . بره قارپوز قياقتلى پوزه ونك . اجدادم مدينه يه بوقدر جواهر واموال كوندرمىش . آدم كوندروب انده اولان واموال وجواهرى جمله

كتورده سن . والاسنك دريكي صويوب همان طولدرم مقرر در . شويله بيله سن .
 سلطان ابراهيمك بو آرزوسي اجرا ايديله مدی . واليلكر پارا ايله ساتيلمایه
 باشلادی . فضله پارا ویرن بر ایالت آلیر ، ویردیکي پارای ایالت خلقتدن چیقاریردی .
 پادشاه ، مملکتنك جو غرافياسنه بيله واقف دکلدی . مصرله شامك جسامتی
 تقدیردن عاجزدی . وزیرلر وقاضیسکرلر خارجه ، خاصکیلر وکوزده لر سرایده
 ثروت جمعیله مشغوللردی . شکرپاره ، (ساقیز) نفی ایدلديکی زمان ، صاندقلى
 سلطان ابراهيمك حضوریته کتیریلدی . ایچلرندن مجوهرلر ، انجیلر ، آلتونلر ،
 ریاللر ، ذی قیمت هند یادکارلری چیقدی . اوی آراندی . بری بیاض ، بری صاری
 زربفت قابلی کورک ، برقچ نیتن کورک ، بری انجیلی ، اکیسی صیرمالی ایکی یوز
 یورغان ، قیمتدار قوماشلر وایکی یوز اللی کیسهده نقد ظهور ایتدی . بوکا ، سلطان
 ابراهیم کندیده شاشدی :

— های کافر . بکا آقشام اتمک آلاچق آقچم یوق دیو یمین ایدردی . باق ،
 نلر چیقدی ! هپ بزم ملدر . دیدی .

صدراعظم احمد پاشا اولدوروله جکی زمان یالکز کندی اوزرنده یدی بیک فلوری
 آلتونی بونودی . بوپارا ، پاشانك کندی رضاسیله ویردیکي مقداردی ، بوتون ثروتی
 ایسه مهم بر یگونه بالغ اولیوردی .

والده کوسم سلطانك والده خاندی کی ثروتی یکریمی متجاوز صاندق ایچنده
 صاقیلدی . یالکز بوخاندی والده سلطانك ایکی بیک یدی یوز کارخانه ایشی شالی
 واردی که ، مجموعنك قیمتی اللی بیک غروشدی . اولندیره جکی یالکز بر جابه
 ایچون قرق اللی بیک غروش صرف ایدردی . خاصلرندن هر سینه اوچ یوز بیک
 غروشدن فضله پارا کلیردی . بو ثروته شیخ الاسلام قره چای زادهده حیرت ایتیش ،
 والده سلطانك یوزینه قارشى :

— بو قدر غروش خاصلی والده ایشتمک . دیمشدی .

جنجی خواجه نك ثروتی ده خاطری صاییلیر درجهده ایدی . سرایدن بو قدر
 پارا چکدیکي حلاله ، دولتک منفعتی نامنه اون پارا ویرمزدی .

سلطان ابراهیم ، جنایتلرینك جزاسنی ینه جنایتله بولدی . یرینه اوغلو آوجی
 سلطان محمد یدی یاشنده پادشاه ایدلدی . جنجی خواجهدن جلوس انعامی ایچون

ایکی یوز کیسه آچه ایسته ندی، خواجه بر آچه ویرمه دی. حالبوکه ثروتی مده شدی. رشوتسز کیسه یی بریره تعیین ابتدیرمزدی. آناطولودن منصب آلمق ایچون استانبوله کلنلر هکبه لریله «بش بیک قمرزی فلوری» کتیریرلردی.

جنجی خواجه، قتل ایدیله جکی کون، کندیسنه نصیحت ایتدیلر :
— بره افندی، بوقدر مالی سکا یوتدرمزلر. بونلره قرق اللی کیسه ویرمدکجه اولمز.

دیدیلر. جنجی خواجه یی کوچ بلا راضی ایتدیلر. نهایت خواجه :
— کتور شوکیسه لری. عیاری آلقق زولطه لری واکسک وسیلک غروشلی و قیریق آلتونلری آیروب بر مقدار آچه ویرم.

دیه بیلدی. چاوش باشی، جنجی یی تبه له مک ایچون رایجری کیردیک یی زمان، خواجه افندی «شدت طمع دن صرافلق سوداسنه دوشوب کیسه لری میدانه دوکوب ویرمه آلقق و کعیارلری سجه مک مشغول ایش». نهایت یاقانی آله ویردی. حصیرلر آلتنه صافلانندی، «ارواح علویه» یی دعوت ایتدی، هیچ بری پارا ایتمه دی. جنجی خواجه یه جلاد قره علینک اشکنجه آلتلری بیله کوکوملر دولوسی آلتونلری زورله اعتراف ایتدیره بیلدی. نهایت، دیوار آرالرنده، مردیون آلتلرندن، خواجه افندی حضرتلرینک ثروتی کوکوم کوکوم اورتایه دوکولدی. یالکزر اون ایکی کوکوم چیل آچه، یتش بیک غروشلق جدید و براق خالص العیار مصر پاراسی طوبراق آلتندن چیقارلدی. خواجه نک یدی سکزر سنه ده طوبلادیفی ثروتدن، قوناقلرندن و یالیرلرندن ماعدا، اوچ بیک کیسه آلتون و ایکی یوز کیسه اشیاسی آلیندی. «سائر اثاث یت واسباب و اثقال مقوله سی اشیا و املاکنه تعرض اولمندی».

جنجی خواجه دن آلتان پارا ایله جلوس بخششی ویرلدی. خواجه افندینک کوکوملرندن چقان پارا (خالص العیار) اولدینی ایچون بر خیلی زمان (جنجی آچه سی) دیه شهرت بولدی. صرافلر در حال جنجی آچه سنی طوبلادیلر، آریدوب اورته دن یوق ایتدیلر.

جنجی خواجه نک آچه لری اولماسه یدی، جلوس بخششی زور و یله جکدی.

« جنجی خواجه نك مالی بخشیش جلوسه عظیم امداد اولدی . » . یکیکچریلره اوچر بیک، سپاهیله بیکر آتجه بخشش ویرلدی.

آوچی سلطان محمد زماننده، سلطنت کوسم سلطانه آغالرك الله کچدکن صوکره، ظلمله برابر اشرافاتده آرندی . قره مصطفی پاشانک مالیهجه یاپدینی اصلاحات چارچابوق بوزولدی . ۱۰۶۰ ده دولتك وارداتی ۵۳۲۹ یوک، مصارفی ۶۸۷۲ یوکدی . استانبولک بوتون تجارتی آغالرك الله کچدی . سلطان ابراهیمی ، خلقی سمور وعبر ویرکیسندن قورتارمق ایچون اولدورهن آغالر ، اداره یی اللرینه آلتیجه ، کیمی صدراعظم ، کیمی یکیکچری آغاسی اولدی . ایچرینده باش محتکر بکتاش آغا ایدی . استانبولک بوتون تجارتی بکتاش آغانک الله قالدی . بکتاش آغا خریستیان اصنافه فئضله پارا ویرر ، قصاب اصنافه کندی قویونلرینی صاتیردی . بوتون ثروتی ، باغچه سنده کی حوضک الله یاپدیردینی خزینیه صاقلاردی .

آغالر استانبولی صومقله مشغولکن ، بویاجی حسن کی ظالمدرده آناطولو خلقی قادین ارکک زنجیرلره وورارق بدل تحصیلله مشغول اولورلردی . قوندقلری اولرك قیزلرینه تسلط ایدرلر ، ویرکی ویره مینلرینی قیزغین صاحبلاورزنده چارچایر یاقارلردی .

استانبولده بهالیلقدن شکایت ایدنلره آغالر شوجوایی ویررلردی :

— بوشهر اغنیا شهریدر ، فقرا شهری دکادر . خرچندن عاجزاولان واروب طشرملرده ساکن اولوب بلغور وبولامایچ یسون .

کندیلرینه آناطولو خلقنک ضرورتندن ، سپاهیله حقاری آلامایارق آناطولویه کتیردکلری تقدیرده آناطولو خلقنک چکه جکی اذیتلردن بحث اولوندینی زمان :

— بوندن قالقوب کتسونلر ، استرلسه آناطولوی آتسه یاقسونلر ! دیبه جواب ویریلردی .

وزرا بیله تجارتله اشتغال ایدرلردی . محمد رابع دورنده ، بکتاش آغادن ماعدا ، تجارتله اشتغال ایدن ایکی وزیر واردی : صدراعظم درویش پاشا، مرتضی پاشا . درویش پاشانک طوقسان بش بیک فیلوری ، سکزیوز کیسه اسدی غروش ثروتی ولودی . صدققرله مجوهراتی ، هربری بیکر کیسه قیمتنده مرصع خنجرلری ، زرفشان توفنکلری ، قیلیجلری ، نفیس کورکلری وقوماشلری بو حسابده داخل

دکلی . درویش پاشا بوتون بو ثروتی تجارت سایه سنده الله ایتشدی . تجارت ده .
 آغالی زمانده باشلامشدی . ملتزمه و آغار فائضه پارا ویرر ، پاراسنی نفوذی
 سایه سنده چارچاق تحصیل ایدردی . یالکز فائضه پارا بریکدیرمکه موفق اولشدی .
 زهیه کتسه ، اوراده مطلقا تجارتله وزراعتله پارا قازانماک یولنی بولوردی . کندی
 اصلاً چرکسیدی . غایت ظریف کینیر ، ییه جکنه و ایجه جکنه دقت ایدردی . صقالی
 کوسه دینه جک درجه ده . سیرکدی . طوری لوندانه ، مشربی رندانه ایدی .
 صارینی مصر بکلری کی قفسی صارار ، خرتاوی قیافتده کزردی . صاریغنه
 بوزوق دوزن ، طارطاغن طرزنده اولسی هرکسک نظر دقتنی جلب ایدردی .
 پاشا (بغداد) . کیدر ، بصره دن هندو عجمه آدملر یوللار ، انجی و قوماش
 کتیرتیردی . یالکز بویوزدن سنوی بیک کیسه پارا قازانیردی . عرب شیخلریله
 اورتاق اولور ، مرعاری یحیدرردی . اولوسلرله اورتاق اولور ، قویون تجارتی
 یاپار ، قصاب دکانلری آچاردی . اتباعنک ییه جکنی ، ایجه جکنی ، کییه جکنی کندی
 تدارک ایدردی . حلبدن سایه چوقه سنک زراعتی اوچ بچق غروشه آلیرسه ، بغدادده
 یدی یه ساتاردی . پاشانک هندده ، بصره ده پک چوق آدملری واردی .
 درویش پاشانک تجارت حقنده کی فکرلری ده استفاده لیدر . از جمله شوم مطالعه ایدی :
 « اکتساب مالک و جوه طبیعی زراعت و تجارت و امارت ، بو اوچ شیئه منحصر در .
 اگرچه صناعات متنوعه دخی بوجه عداولتشدن ، اکاکوره درت قسم اولمق
 اقتضا ایدر . اما اصحاب صنعتک اکثری تدارک معاشلرندن عاجز اولمقله صنعتلرینک
 فائده لری کندیو آنجق سدرمق مرتبه سی قلوب فائده لرینک فضله سی اوصعتک
 تجار ذوالیسارینه عائد اوله لکله طریقه کبی وجوه ثلاثه حصر صحیح اولور و قوت
 جاه و علو نام نه مرتبه ایسه تجارت وزراعتدن اولمقدار انتفاع اوله کلشدن . زیرجاه
 و نام صاحبنه خلق تقرب ایچون وبعد زمان حصوله کلاچک منافع ملاحظه سیله
 خدمت ایدوب مالاً و بدناً مساعی انتفاعنده بولنورلر ، اجرت عاجله استمزلر .
 خلقک بر قسمی دخی شرنندن و تسلطندن خوف ایدوب منافعدن حصه مأموله سن
 اسقاط ایدر ، ولکه انتفاعی ایچون اولدنی سمیده اولور . بس بویکی وجه ایله خلقک
 اجرت خدمتلیله ربع مساعیلری صاحب جاهه عائد اولوب زمان قلیلده ثروت
 عظیمه یه نائل اولسه کرکدر . »

درویش پاشا، وزرائك خلقه ظلم ایتهمك ایچون تجارتله مشغول اولمشی و بناء علیه زنکین اولماسنی التزام ایدردی .

بكتاش آغانك ثروت حقنده کی نظریه سی ایسه بوسوتون باشقه ایدی . آغا توره دیلر زمره سندن اولدینی ایچون برکون هرناصل اولسه سقوط ایده جکی بیئر ، نفوذ صاحبی ایکن پارا طولامانك چاره سنه باقاردی .

آغالر سلطنتی عثمانی امپراطورلنی ایچون برآفتدی . حکومت آج وفیرجاهلار انده ایدی . بونلرک کافه سی ده زنکین اولمانك یولنه باقیورلردی . آوجی سلطان محمدک جلوسنده (۱۰۵۸) مصارف ۵۵۰۰ یوک ایکن ، ایکی سنه ایچنده (۱۰۶۰) (۶۸۷۳) یوکه چیقمشدی . بومقدار هر سنه ده آرتقمده ایدی . عین زمانده رشوتلر آلینیور ، ایالتلر وقاضیلقلرده پارا ایله ساتیلیوردی .

قارا مراد آغا وزیر اعظم اولمشدی . آداملرندن منجم باشی حسین افندی آوستریا ایلچی سندن آچیقندن آچیغه هدیه ایسته مشدی . حتی سلطان ابراهیمک قیزی بیله ، زوجی فضل پاشایی استانبوله کتیرتمک ایچین منجم باشی به و مجوهر بساطلو بر مکمل دونامش آت ، رشوت ویرمه که مجبور اولمشدی .

دولتک اداره سی اودرجه بوزولمشدی ، وعصرلردن بری دوام ایدن بوبوزوقلق اودرجه تفسخ ایتمشدی که ، حکومت رشوتی بیله مأمورلریله تحصیل ایتدیرمه باشلامشدی . علمک ، فضلک ، خدمتک زره قدر قیمتی یوقدی . علم ، فضل ، لیاقت معیندی : رشوت ، پارا ...

آغالر سلطنتی ایکی سنه سوردی . سرایله متفقاً حکم سورن بویاغما دوری نهایت استانبول خلقنک عصیانیه نتیجه لندی . عصیانده سبب ، ینه پارا مسئله سی اولدی . آرتق مواجب مسئله سنی دوشونن یوقدی . یکیکچری ضابطلری تجارتلرینی یولنه قویمشلردی . کندیلرینه نه ویریلسه قبول ایدیورلردی . والده سلطان رشوت آلیور ، وزرا رشوتله یاشایوردی . ۱۰۶۱ سنه سنده غروش سکسان آخه ایدی . دفتردارلر و آغالر قیمتی سکسان آخه یه اولان غروشی ، مواجهه ده سکسان آخه یه اولق اوزره ویرمکی « حاق ، صایرلردی .

هرمواجهه غروشی زیوف آخه یه تبدیل ایتدیرلر ، بیک کیسه ده اوج یوز آخه کار ایدرلردی . غروشی یهودیلر و صرافلر واسطه سیله تبدیل ایدرلر ، بمضاده

آرناوودلقدہ اکسبک عیارلی آچہ کسیرلر، مواجی بوآچہدن داغیدرلردی .
اوسنہ ینہ مواجب ویریلہجکدی . دفتردار مصطفی باشا آغالرلہ بریرہ کلدی .
شوقرار ویرلدی:

بلغراد و بوسنہدہ آغالرک اداملری واسطہ سیلہ زیوف آچہ کسیریلوب استانبولہ
کتیریلہجک ، میخانہ جیسلدن قزیل ، قیرقیق پارا و آچہلر طویلانہجق ، بوبارا
برآلتون یوز اون سکر آچہ حسابیلہ اصنافہ ویریلہجک ، اصنافدن یوزیکرمی بیک
آلتون آلتناجق، صوکرا بوآلتونلر یہودیله ہربری ایکیشر ریالہ بوزدورولاجق،
بوصورتلہ ایکی یوز قرق بیک ریال الدہ ایدیلہجک، مواجب بوبارا ایلہ تسویہ اولنہجق .
آغالر ، پارلری بوصورتلہ طہ پلادیلر ، دفتردار باشانک سراینده طوربالرہ
دولدوردیلر . بدستان کتخداسنی چاغیردیلر ، پارلری طوربہ طوربہ بدستانہ
طاشیدیردیلر . بدستان کتخداسی سراج کتخداسنی ، اختیارلری ، اصناف
کتخدالرنی چاغیردی ، آچہلری کوستردی ، مسئلہنی آکلاندی . رمضان دی ،
ہرکس اوروجیلیدی . اساساً تجارت دورغوندی . بردہ بومسلہ اورتایہ چیغنجہ اصناف
شاشیردیلر :

— معاذاللہ تعالیٰ بودہ اولمز ایشدر . دیبہ باغیردیلر .

درحال صدر اعظم ملک احمد پاشایہ قوشدیلر . فقط اورادن :

— سورک بونلرہ طشرہ . ییقینک برہ کافر کدیلر . وارک تدارک ایدک، ویرک !
جوابی آلدیلر .

شیخ الاسلام قرہ چلبی زادہ یہ کتیدیلر . حضرت قی زورلہ سرایہ کتیردیلر . پادشاهی
دیشاری چیقمایہ مجبور ایتدیلر ، دردلرنی آکلاندیلر ، آغالرک ظلمندن فریاد
ایتدیلر :

— آل عثمان دولتی دوشمش اوجاغہ یانہ یور .

دیبہ باغیردیلر . نہایت آغالرک اضمحلالتی ، والدہ کوسم سلطانک اورتادن
قالدیرلماسنی تامین ایتدیلر . کوسم سلطان ، سرایدہ ترخان سلطانلہ سنہ لردن بری
سورن احتراصلرینہ قوربان اولدی .

کوسم سلطان کیدنچہ ، آغالری طوتہجق کیمسہ قلمادی . اونلردہ ایکی سنہ
سورن یاغماکرلکدن صوکرمہ ، برر برر قتل اولندیلر . حتی قتل اولونمازدن اول

آلتونلری یرلرە سردیلر ، اھالی یی چاغیردیلر ، خلقدن حقارتدن باشقە مقابله کورمیدیلر . بکتاشك حوض دیندە کی « مال فراوان » ی ، قرە چاوشك بیک بشیوز کیسە نقودی ، کتخدابك اون بش بیک کیسە آقەسی واردی . بوتون بو ثروت خلقي صویارق ، قاضیلردن وسائرەدن رشوت آلەرق ایکی سنەك برە تغلب و طغیان ، دورندە طولانمشدی . بکتاشك کتخداسی بیله سکسان نفیس سمور کورك ، قرق جاریه صاحبیدی . جاریه لرینك هر برینك آرقە سندنە « ریفتمکارنك اوزرنده نواھر دیکنمش آل صوف فراجلر » واردی .

اسـتانبول بر آرز نفس آلدی . اُت، اون بش آقەدن سکرز آقەیه ایندی . قویون امینی ارمنی حسن ایکی یوزدکنك یمدکە ، اُت بوفیائی بولامادی . آغالر سایه سندنە ثروت قازانان دلی برادر آنجق کورجی پاشایه اوتوز کیسە ، وزیر اعظم سیاوش پاشایه یوزیکرمی کیسە ایله ایکی بیک آلتون قیمتندە بر قوشاق ویرمک سایه سندنە کندیسینی عفو ایتدیره بیلدی . بوسفرده خلقدن زیاده ، ایش باشنە کچلر کیسە لرخی دولدوردیلر .

سرایدە نفوذ ، قیزلر آغاسی دیو سلیمان آغانك اُندنە ایدی . آوچی سلطان محمدك والدەسی ترخان سلطانی التزام ایدەرك بویوك والدە کوسم سلطانی اولدورتن ، او ایدی . عزل ونصب اوکا انتقال ایتمشدی . حتی وزیر اعظم سیاوش پاشا ایله آراسی آچیلدیغی زمان ، وزیرى حضورینه چاغیردی ، صورتته برشمار ایندیردی : — برە سفیه ، ویر مہری ! یوخسە سنك آغزیکى قیرارم .

دییه ، وزیر اعظمی درحال عزل ایتدی . یرینە کچن کورجی محمد پاشادە دولتی اداره دن عاجزدی . زمانندە ینە قیزلر آغاسنك حکمی جاری اولدی . خلاف قانون دفترە آلتیشر آقە ایله سپاهیلر یازلدى . اولجەدە اوچ بیک نفر یازیشدی . بونلر ، کرید سفری بہانە سیله یاپیلیوردی . دولتک بوکا احتیاجی دە یوقدی . فقط سلیمان آغا ایله صدر اعظمک اجرا آتتە کیمسە قاریشمادی . هرکس کندى موقعی محافظه یه باقدى . . عاجز و جاھل وکلایه هیچ بر عقل و یرن اولمادی . هرکس : « وقتمزى خوش کچورەلم ، فساد عالمی بزى اصلاح ایتسەك کرك ، اولوریلە کورەلم ، فکرندە ایدی .

کورجی پاشا جاھلدى . زمانندە دولتک وارداتی ، مصارفک نصف مرتبە سندنە

ايدى. ايكي سنه لك ده تداخل واردى. كنديسى عاجز اولمق له برابر، ايش كورم جكلرى ده، محافضة موقع اندیشه سيله، بربر نى ايتدرييوردي.

بو مشوش اداره زمانده مصر كنبه تروتى قورومشى. وارداتى آنحق مصارفه كفايت ايدىيوردي. سبى ده آشكاردى: سرايك بوتون ايچ آغالرى، طواشير، تقعد اونور اوناز مصره كوندريلييوردي. بونلك ايلقلى هب مصر وارداتندن ويريلييوردي. استانبولده ات فيثاتى تكرار فيرلامشى. «سموزاً تلى كيزلوجه اون اون ايكيشر آتجه صاتيبييوردي.

نهايت كورجى پاشا عزل ايدلى. اختيار وزير، مهر كيسه سنى جينندن زور چيقرايدلى. غيظاتى بردرلو چوزمه مەدى.

طرخونجى احمد پاشا، دواتك پارادردنى بيلييوردي. ايلك اصلاحاته بومشته دن باشلادى (۱۰۶۴). پاشا رشوتله مال صاحى اولانلرى بيلييوردي. شيخ الاسلام بيله رشوت آلييوردي. سرايده والده ترخان سلطان رشوتسز ايش ياپتييوردي. واسطه رتاشى ده، ملكى قلفه ايله قوجه سى شعبان آغا ايدى.

طرخونجى احمد پاشا اول اعتدان ايله ايشه باشلادى. رئيس الكتاب شامى زاده نى چاغيردى، شو سوزلى سويله دى:

بعد اليوم اولكى كى حركت استم. بىم براى خاطر ايشم يوقدر. همان شرع وفنون اوزره حركت وبيت المالى معمور ايدى جك مصالحت درده دقت وتوجيه اتده قانونه رعيت اولنلودر. سندخى استقامت اوزره خدمت ايله.

صوكر، بوتون كبارلردن باشلادى. ديوان خواجه لرينه قدر هر كس دن خزينه ايچون بر مقدار پارا ايسته دى. مطبخ، ترسانه وطوپخانه ايشلر نى، ات مسئله سنى دوره لىك ايسته دى. هر كس وزرات تبرىكنه كلدىكى صيراده كومروك امينى حسن آغاده كلدى. اتك اوپه جكى صيراده، مفتى تقديه ايتدى:

— سلطانم بو قولكز، حالا كومروك امينى قولكز در. برمقولى، خدمتنده مقدم آدمدر.

ديدى. طرخونجى پاشا:

— بيليورم ديدى، دوندى، حسن آغايه صوردى:

- مطبخ وقویون امانتی سنده دگلی ؟
- بلی سلطانم بو قولکزدهدر .
- وزیر اعظم صورتخی آصدی :
- یله استانبولده ات بولنامغه سبب نهدر ، وبولنان دخی لاشه یه بکزمه ،
نمزمه بونک اصلی نهدر ؟
- سلطانم قیون گلدی .
- بره ملعون ! بن سلا نیکدن کلنجه ، یولده اوتلاقلرده و یایلاقلرده بی حد .
و پایان قیون سوریلرینه راست کلدیم . هر قنغیسنه صوردم ایسه ، کمرک امینی و
قیون امینی حسن آغانکدر دیدیلر . قیون گلدی دیمک نه دیمکدر ؟
- سلطانم حالا بو شهره کلوب ذبح اولنان ، اول کوردکلر یکزدرد و قصابلر
بوغازلق خصوصنده ضعیفی و سمینی مساویدر . قیونک سموزی اولسه اروغی
نیچون بوغازلنور !
- بره محتکر ملعون . زبون قیون بهاره وصیفه قالسه فلاح بولیوب قریلور .
سموزه ضرر اولمز . هان تلف اوله جق زبون و مریض قیونلری پیشنجه خرجه
سورلم دیو عباداللهه لاشه یدرسین . سموزلری صاقلرسین . بنی بیلزمی قیاس
ایدرسین . ایدمی یا البته سموز لومی رایکان ایدرسین ، والا سنی چار پاره ایدوب
چار پاره لک شهر قبولرینه آوزره ایدرم .
- نهایت حسن آغا ، مفتینک شفاعتیه قورتولدی . مفتی آرایه کیردی :
- بعدالیوم عباداللهه لحم ضرورتی چکدیرمه مک اوزره خدمت ایله و بو
ساعت اوچیوز کیسه کوندر . خزینه نک مضایقه سی وار . و امور مهمه ایچون خزینه
لازمدر . صوکره سنکله حساب کوروب سویلشورز .
- دیدمی . حسن آغا اوچ یوز کیسه نی ایشیدنجه عقلی باشندن کیتدی . وزیرک
آیاغنه دوشدی :
- دولتو . اوچیوز کیسه ، یوز کیسه نه دیمکدر ؟ بروجله قادر دگم .
- دیدمی . صدراعظم حدتدن کوله رک :
- یوق یوق ، قادر دگم دیدیکک اصلنی بیلیورم . سن کندوکی حمایت ایدنلرک
قبولرینی طولاشوب پیشکشلر ویرمش سین . آنلر دخی حمایت و شفاعته تمهد ایدوب

قادر دكلم دى ، بىزنى حمايت ايدوب قورتاريرىز ديمشلىر . آنك ايچون سىندە بىزە بويىلە عذر بارد عرض ايدىرسىن . آصلاحق ! كوزك آچ . حمايت زمانى كيتدى . وار ، بوكون نقد اوچيوز كيسه يى دفتردارە تسليم ايدوب لحومى رايكان ايله . والاسنى درت پاره ايدىرم .

ديدى . وزارت تېرىكسە كلن بوتون اكابر ، وزيرك جلا دتنە شاشدىلر . « من بعد بوندن برشى شفاعت ايتك » محال اولدوغنە قناعت كىتىردىلر .

مشيخت مقامنى بهائى افندى اشغال ايدىيوردى . اوده طرخونجى كچى زورە ايدى . حتى از ميرده قاضى ايكن ، انكليز قونسولوسنى بر آلاقق ماده سندن دولاي كندى آخورىنە حبس ايتمشدى .

طرخونجى احمد پاشا بركون وزرا ، مفتى و علمائى طوپلادى . مالىه نك اصلاحى ايچون مشورت ايتدى . نتيجه ده : ارضروم ، كانغرى ، قسطنونى و مغنيسا وساير اياكلىك صاحبلرىنە هر سەنە برمقدار ارساليه باغلانماسنە ، بورالك التزاملە ويرلەسنە ، بورالردن ، مصر دن كلديكى كچى پارا كلەسنە ، زعامت ، خواص و پاشاقلقلىك فضله سى ميرى يە باغلانماسنە قرار ويريلدى . اولاً صدر اعظم كندى خاصندن سنوى يكرمى بيك غروش براقدى . بوصورتلە خزينه يە هر سەنە يدى يوز بيك غروش واردات تاامين اولوناجقدى . كذا عثمانلى ايمپراطور لغندە نه قدر دكرمن وارسە هېسندن برر ريال (رسم طواحين) آلمانسى قرار لاشدىرلدى ، بوندن دە سنوى يوز بيك ريال حاصل اولاجقدى . هر اودن دە برر ايكيشر غروش آليناجقدى . قرار ويريلدى ، امرلر يازيلدى ، ايشە (اسكدار) دن باشلاندى . فقط « اسكدار خلقى غلوى عام ايدىنجه ، در حال واز كچيلدى . سپاهيلر دە (رسم طواحين) ويرمكە راضى اولمادىلر — بزعلوفه آلز ايكن دكرمنلر يىزدن آچە آلتىق وقرى و مزارع مژدن رسە اثمار نامنە تكليف آلتىق نه ديمكدر ؟ بد آموزان دولت وبومقوله مظالمى ركاب هايوز عرض ايدن اهل خيانت جزالرين بولمىدجه اولز .

ديدىلر . بومقرراتى اتخاذا ايدنلرى مدهش بر قورقو آلدى . سپاهيلر حقليدى دولت ، چاليشدىردىنى آداملرە بورجنى ويرميور ، اونلر بورجنى جبراً تحصيل ايدىيوردى .

مائ ، افندى ، اساساً محلسده بوكامعارضدى . بونى سپاهيلر دە آكلامشلىردى

فقط مجلسده بولونان اعضا ، سپاهیلهك الندن قورتولوق ایچین باشلرینك چاره سینه باقدیلر . استانبولدن قاجق ایسته دیلر . طرخونجی احمد پاشا ، هیچ اعتدانی بوزمادی ، کندیسنه هرکنه :

— برایشدرایچه کیرمش اولدق ، یا اودرکه ایشی باشه چقاریرز یاسنکه برابر باش ویروز دیدی . هیچ برینه مساعده ایتمه دی . اساساً طرخونجینك ده مالیه مسئله سنی باشه چقارمجنی مشکوکدی . مثلاً صدارتنك ایلک کونلرنده موم مسئله سنی حل ایتمک ایسته دی . بو، فقرا ایچون مهم مسئله ایدی . یاغ مومنك نرخی، قیه سی یکر می آچمه ایدی . فقط بونك اصنافه الویریمه چکی آ کلاشیلدی . رخ ، قیه باشنه یکر می سکز آچمه یه چقاریلدی . فقط شویله برتدیر یاییلدی . مومك قیه سی یکر می ایکی یه اولاجق . فقط درت یوز درهمدن عبارت اولان قیه عثمانی ، موم آلیش ویریشنده اوچ یوز قرق درهم اعتبار اولوناجق ، بوضورتله درت یوز درهم موم یکر می سکز آچمه یه کله جکدی . بوتدیرك آبدال آلداتمقدن عبارت اولدیغنی خلق ده آکلادی . بوقیه لره (پاشا اوقیه سی) ، (سعدی زاده اوقیه سی) دییه آلائی ایده رك آدلربیله قوندی . خدمتکارینی موم آلمایه کوندن : — صاقین پاشا اوقیه سی یا سعدی زاده اوقیه سی اولماسون! دییه تنبیه ایدردی . خزینه ده علوفه ویره جك پاره یوقدی . علوفه ، محرم سلحندله کوچ بلا ویره یاییلدی . آلتی یوز کیسه آچمه طوپلاندی ، یوزاللی کیسه ده وزیر اعظم ضم ایتدی . سعدی زاده ، استانبول قاضیسی ایدی . اداره سزلکندن دولایی عزل ایدیله دی . استانبولده مدهش بر مضایقه باشلادی . اکمک بیله نادر بولونیوردی . اُت هله هیچ یوقدی (۱۰۶۳) .

حکومت اسعاردن فضله پارا آلیوردی . دولت رجالنده کی اداره سزلکک جزاسنی خلق چکیوردی . هرشی بهالیشمشدی .
تجار : « بزدن شو قدر مال آلدیلر ، دیه علناً سویلبورلر ، مالارینی استدکری فیأنه صاتیورلردی . دولت آداملرینك وظیفه دار اولانلرندن کیسه اوزرینه وظیفه ایتیوردی . پیاسه ده پارا یوقدی . ضرورت یالکر خلقده دکلدی . دولتک خزینه سی ده مضایقه ایچنده ایدی .

خزینه مسئله سنی برآن اول حل ایتمک لازمیدی . نهایت ، ترسانه باغچه سنده ،

آوچی سلطان محمدك حضورنده بر مجلس عقد ایدلدی . مجلسده وزیر ، مفتی ، قبودان ، دفتردار ، صدرین ، وجوه دولت ، هپسی حاضریدی . سلطان محمد وزیره خطاب ایتدی :

بابام مرحوم زمانی ودخی اوللرده دولتک ایرادی مصارفنه کفایت وبلکده زیاده‌سی آرتدی . بنم ایسه مصرف بابام قدر یوق. ایرادینه اولکیدر. شمدی ایراد یتشمیوب ترسانه وسائر مهماته آخچه تدارکنده اظهار عجز ایتمکزک سنی ندر ؟

سلطان محمد ، بویوک والده‌سی کوسم سلطانله آغارک دولتی پریشان ایتدکیرنی حطرلایامیوردی . فی الحقیقه ، باباسی زماننده بودجه‌نی یولنه قویان ، قره مصطفی پاشا ایدی . باباسی ، اونی یوقدن یره اولدورتشدی . آغارله برابر سرای ، هم رشوت آلمشله ، همده خلقی صویمشلدی. شمدی ، مصارف ایراددن ۱۲۰۰ یوک آخچه فضله ایدی .

صدر اعظم طرخونجی احمد پاشا جواب ویردی :

— پادشاهم . دولت علیه‌نک اخراجات و مصارفی شمدی اولکیدن زیاده‌در . الک اینچون کفایت ایتز .

اخراجت نه ایدی ؟ اهالیده چالیشمایه ، صنعت اربابنده هوس کوسترمه‌یه کویبوده تارلا اکمکه طاقسی قانشدی ؛ علمک ، سعیک و فضیلتک ذره قدر اهمیت یوقدی . ایالتلر ظلمه آئنده ایدی . اهالی آجدی ، سفیلدی ، پریشاندی . قوچ ایمپراطورلغک قاتنی ائمه‌نلر ، ایالتلره کوندریلن ظالم پاشالار ، استانبولده والد سلطان وتوابی ، خزجده وزیرندن وشیخ‌الاسلامندن ، سرایه ووزرایه انتسار ایدن کتخدارله قدر بوتون اغواتدی .

پادشاهک سؤالی اوزرینه ، هرکس برمطالعه بیان ایتدی . نهایت شوکا قرا ویرلدی . برقاچ سنه‌لک ایراد و مصرفی محملرندن یوقلایارق حضور هایونه عرض ایتک ، « چاره‌سی نه ایسه اوکا کوره تدارک » اولونتیق .

مجلس داغیلدی . ایرتسی کون محمد رابع دفترداره شوخط هایونی کوندردی « خزینه‌نک اختلالی احوالی کوریله » .

مسئله مهمدی . اهل دیوان ، دفتردار پاشا سراینه طویلاندی . « خارجدن کیمسه یی قومادیلر » دفتردار فرمانی اوقودی ، وشو مطالعهده بولوندی :

— جمله ممالك محروسه نك سنوی ایرادی یکر می درت بیک یوک آچه اولوب آلتی بیک یوک قدری دولته ، باقیسی سائر مملکتده در . حالا ایراددن مصرف بیک ایکی یوز آچه قدر زیاده اولقله برسنه تداخل اقتضا ایدر . سنه آتیه مالی پشین آلتوب خرج اولنشدر . بوسکر یرلشوب تداخل برطرف اولمه نك علاجی نه در ؟ مشاوره ایلک .

مجلسده کاتب چلبی ده حاضر دی . هرکس بر مطالعه در میان ایتدی . نهایت شوکا قرار ویرلدی : « قره مصطفی پاشانك آخر عصری که بیک الی اوچ تاریخدر . ایراد و مصرف برابر ایدی . ایراده نه یوزدن کسر کلوب مصرف نه سبیدن زیاده اولمشدر . اول زماندن بو آنه کلنجه اقلامدن چیقاریله . علی الانفراد تفصیله وقوف حاصل اولدقدن صکره علاجی نه ایسه کوریه » .

فی الحقیقه هر قلمه دیوان تذکره لری یازیلدی . هر قلم وقایعی ویردی . دفتردار ، قره مصطفی پاشا زماننده کی دفترلره ، شم دیکیلری طویلادی . پادشاه تقدیم ایتدی . « لکن بر نتیجه ظهور ایتدی » . کاتب چلبی ، بو مسئله اوزریت (دستور العمل فی اصلاح الحلال) نامیه بر رساله یازدی ، مندرجته کیمسه اهمیت ویرمه دی .

کاتب چلبی دییورکه : « حسام زاده مفتی ایکن اول رساله یی طلب ایلدی یازوب ویرده . حضور هایونه عرض ایتش . رساله کزی پادشاهمه اوقیوب و اوقوتدق دیدیلر . لکن موجبی ایله عمله ایلهمیه جکین فقیر بیلوب اصلا مقید اولدم بلکه زمان ایله بر پادشاه آگاه اولوب آنکه عمل ایلوب فوائدین مشاهده ایله کاتب چلبی ، کتابخی اوچ فصله بر نتیجه یه آیرمشدی : رعایا ، عسکر ، خزینه نتیجه کاتب چلبینک فکر نجه ، هیئت اجتماعیه ارکان اربعه دن متشکلدر : علما عسکر ، تجار ، رعایا . علما دولت بنیه سنك (قان) ی ، عسکر (بلغم) ی ، تجا (صفرا) سی ، رعایا ده (سودا) سی در . کاتب چلبی ، مقصدینی بو نشیهلر ایضاح ایتدی . موجب خوارانك مختلف سنه لرده کی موجبک مقدارینی ، وارداد و مصارفی تمامیه کوستردی . کاتب چلبینک خلاصه مطالعه سی شو ایدی :

« الحالة هذه خزينة ك قلى وعسكر ك وفرتى ومصارف ك كثرتى ورعايانك ضعفى غوائلى ممكن اولدينى مرتبه دفعك علاجى بودركه رعايدان خزينه تحصيلنه مجال يوقدر . بر يلق ايرادى پادشاه عالمناه حضرتلى سلمه الله نه طريق ايله اولور ايسه تدارك ، وتداخلى رفع ايدوب سنه آتبه مالندن تدرىج ايله ادا شرطيله بر معتمد عليه قولنه تسليم درعهده ايله . خزينه ده بر يلق ايراد بولتى عظيم قوت قلبدر . هر كاره سرمايه اولور . بعده عسكر ك كثرتى غائله سى سابقا ذكر اولندينى اوزره امسا كده حسن تدبير ايله دفع اولتور . مثلاً سعيه متعلق خزينه نفى اولان وركولى عسكر ك وفرتى ايشن بتورر ، واز زمانده مواجهه قلى كتورر ، ومصارف ك كثرتى دفعنه علاج ، امانتدره اولان اسرافات بر مقدار تخفيف اولندقدن صوكره هر برنده ركن خزينه اولان بر قاچ اقلامده اهل وقوف وديندار وپرهيژكار آدملىر استخدام اولتىق در . بونكه برابر ايكي سنه ده كثرت مصارف غائله سى بر طرف اولور . رعايانك ضعفى علاجى بودركه اوزرلرندن بعض تكليف برر مقدار تخفيف اولندقدن صوكره منصبلردن آنچه آلتوب مجرب ومستقيم آدملىر منصبلرنده زمان مديد مكث ايتديروب ظلم ايدنه ك حقندن كلنمك ايله برايكى سنه ده رعايا قوت بولوب ممالك محروسه كايىنى معمور اولور . »

هر دور ك متفكرلى كى ، كاتب چلى ده مملكتده قانونك حكم سورمه سى طرفداريدى . رساله سنك صوك جمله لى شونلردى :

« وغدرى قويوب قانون شرعى وعقلى موجبجه حسن تدبير ايدرلر سه ، بودولت عليه غدردن كجروب ماده قانونه ايلتله . حق تعالى ميسر ايله آمين . »
مع مافيه ، كاتب چلينك دعاسى ده كندندن اول ايديلن دعا لره التحاق ايتدى . مثلاً ، كندى بوتون تورك علماسى ايچنده تميز ايله دى . عمرىنى علم ومعرفته حصر ايتدى . توركللك جذا يوزنى آغار تاجق قيمتدار اثرلر وجوده كتيردى . نتيجه : راحت يوزى كورمه دن اولوب كيتدى (۱۰۶۷) . بوكون قبرى بيله زيارت ايدن يوقدر .

نهايت ، طرخونچى احمد پاشا نرخی وماليه يي دوزلتمكه چاليشدى . سرايك كوزده سى شعبان آغايه بيله قارشى دوردى . فقط نتيجه ده ، مكافاتى قتله كوردى . قتل ايديله چكى كون ، آوجى سلطان محمد :

— قالدرك !

دیدیکی زمان ، طرخونجی احمد پاشا شوسوزلری سویلدی :
 — پادشاهم . سن بنی شرعله اولدرمیورسین . بنم موجب قتل صوچم یوقدر .
 تظلمله اولدررسك . ایکی الم روز محشرده کریبانکده در .
 پادشاه بوسوزلری دیکله مه دی ، بوستانجی یه اشارت ایتدی . « علی الرسم بوغوب
 میتن تیمور قپودن طشره براقیدیلر » (۱۰۶۳) .
 طرخونجینك یرینه درویش پاشا صدراعظم اولدی . فی الحقیقه ، درویش پاشانك
 ثروتی چوقدی . بغدادده وبصره ده تجارت وزراعتله چوق پارا قازانمشدی . فقط
 دولت نفوذندن استفاده ایده رك ایالتلرده تجارتله جسیم برثروت تأمین ایدن درویش
 پاشا ، استانبولك اعاشه سنی بیله یولنه قویامادی . زماننده ، پرنجك قیه سی قرق
 آخچه یه ایدی . مرجك ایسه ، قیه سی ایکی غروشه صاتیلیوردی .
 سرایك اك نفوذلی سیالری ملکی قالفه ایله شعبان آغا ایدی . « حرم هایون جانبنه
 عمل » ایتدجکه منصب آلمق امکان خارجنده ایدی . بونلردن بری ده ، مصر والیسی
 خادم عبدالرحمن پاشا ایدی . خادم عبدالرحمن پاشانك کوزی « مهر شریف » ده
 ایدی .

— برکره آه وزیراعظم اولسم ، برآیدنصکره اولدوکه غم یمزم ، دیردی .
 مصرده ایکن ، ایکی یوز اللی بیک سکه حسنه آلتون ثروت ایدینشدی .
 کوزی ینه صدارتده ایدی . نهایت بواحتراض ، صدارته دوت آل ایله صاریلان مختص
 وزیرلرک قولاغنه کیتدی ، خادم عبدالرحمن پاشا پادشاهه بش یوز ، والده
 ترخان ، سلطانه یوزکیسه رشوت ویردی . خزینه مضایقه ده اولدوغی ایچین عبدالرحمن
 پاشانك رشوتلری قبول ایدلدی . فقط وزرانك افترالری ، عبدالرحمن پاشانك حیاته
 خاتمه چکدی . « نقل ایدرلرکه یکریمی قدر توانا بوستانجی بوغنجیه ده ك كوچله ظفر
 بولملشر . بویله برتوانا طواشی ایش . لباسنی صویوب میتن برحصیر اوزرینه وضع
 وطشره براقدرقلنده جمله اتباعی بکا ایده رك طاغیدیلر » .

طرخونجینك قتلندن و درویش پاشانك صدارتندن صوکر ، اداره بوسبوتوز
 بوزولدی . درویش پاشا ، والیك نفوذله آلتونلری بیغیق ، عسکرلره مواجب
 یتشدیرمك اولمادیغنی آکلادی . عثمانی ایمپراطورلغنده ثروت مبدولدی . فقط

مرتشيلره و ظالميره اقسام ايديوردى . آوجى سلطان محمدك مقبوله داديسى ملكى قادين ، كندى باشنه بر شخصيتدى . قوجهسى شعبان آغا « مرجع انام » دى . سيواسلى عثمان چاوش ، ملكى قالفهك آرقداشلردن بر سرايلى آلبير آلاماز ، شعبان آغا ، كنديسنه يشيل بايراق آغالغنى ده آليورمشدى .

استانبولده موم فيثائى يوزندن اوزون اوزادى مذاكره اولوندوغى ، (اوقيه عثمانى) نك درت يوز درهمدن اوچ يوز قرقه اينديرلەسى مالى بر تدبير تلقى ايدليكي حالده ، سراى اسرافاتنه منتظماً دوام ايديوردى .

او صيراده هندستاندن ايلچى كلدى . هند پادشاهنه كوندرلك اوزره « زمرد قبضهلى بر خنجر و يكرمى جاريه حسنا و مكمل بساطلى آت كه جمله رختى طقسان كيسه ، درحال حاضرلاندى . علوفه يي زور ويرن پادشاه ، هند ايلچيسنه آلتى بيك آلتون ، بر كورك و بر مكمل آت و يرمكدن كرى دورمادى . كوسم سلطانك جريهلردن عنتر ، زوجنى بغداد واليسى نصب اينديردى . « طائفه نسوان » ، تصرف ملكه قالقيشماسى استانبولده قيل و قالى موجب اولدى .

آغالار سلطنتك وزير اعظمى مراد پاشا (بودين) دن استانبوله كلدى ، قيودان پاشالى آلدى . درحال وزير اعظم درويش پاشا ايله « صيرقلاشمايه » باشلادى . درويش پاشايى صدارت بليہ سندن آنجق فليج قورتاردى . « مهر شريف ، ابشير پاشايه كوندرلدى . بوصيراده جرجهلى على بك وفات ايندى . وارثى اولمادى ايچون بوتون ثروتى خزينه يه آلندى . متروكاتى مياننده قيمتدار زمردلر ، كوپلر ، تسبيحلر و اماملر خزينه هايونه داخل اولدى .

ابشيرك وزارتى مهمدى . سراى ، ابشيري دولتى اصلاح ايچون انتخاب ايتمه مشدى . زوربالغنه نهايت ويرمك ، سلطان محمدك تخت و تاجنى محافظه ايلك ايچون استانبوله دعوت ايتمشدى .

ابشيرك صدارتى آلدە ايتك ايچون سپاهيلره ، آلاى بكيلره ، كئخدا ويكيچرى سردارلرينه ايتديكى وعدلر شونلردى :

— يكيچريلره كجهاو القانون قوللقلرين ويرم ، و آلتونى يوز يكرمى آچقه يه وغروشى سكسانه اولوق اوزره و اونى بر درهم چيل آچقه ايله علوفه لرین قسط بقسط ادا ايدرم ؛ مناصب وكدكلرك رشوتله ساتيلمسنى عالمدن قالدريم .

ابشیر صدارته کلدیکی زمان ، خزینه نك وضعیتی شو مرکزده ایدی :
 آناتولوده ۱۰۶۵ و ۱۰۶۶ سنه لری تداخل اولق حسیله ساتیلمش و بارلری
 آلمشدی . بقایا دیوانه حواله ایدلمش ایدی . حتی صاغلام مقاطعه لرك ۱۰۶۷ سنه سی
 ایچون بیه پشینلری آلمشدی . ابشیر بونك فرقنده بیه دکلدی . «مهر شریف» ی
 اینه آلیر آلامز ، حلب ، شام ، ارضروم ، دیاربکر ، قرمان و سائر ایالت دفتردارلری
 حضورینه کتیرتدی . ۱۰۶۵ محرمندن اعتباراً آناتولو . مقاطعه لری زنگینلره
 ایکنجی دفعه اولارق ساتیدردی . پشینلری ده آلدی . ابشیرک ظلمندن کیمسه
 آغزینی آچامادی . حتی ۱۰۶۵ و ۱۰۶۶ تداخللری ده طانیادی :
 — تداخل نه دیمکدر ؟ بر آلا ی طمعکارلر میری بی مدیون ایتشلر . خدمات
 پادشاهی اللرندن قورتلر اولدی .

دیدی . « بیغنی سیلدی » ...

پادشاهده مسئله یی عرض ایتدی : « حالا بز بو طرفده جنبه مقاطعاتی صاغ
 آدملره درعهده ایدوب آلتش محرمی غره سندن ضبط ایتک اوزره فروخت
 ایلدک ، و پشینلرین آلدق . سز اول طرفده مقاطعه توجیه ایتیمسز . و یرمش
 بولنورسه کزده آلدیغکز پشینلری اصحابنه رد ایده سز . مداخله ایتیمسز » .
 ابشیرک دهاها استانبوله کله دن ، آناتولوده یایدینی اجرا آت غباوته جیع بر
 دلیلدی . خلق ۱۰۶۶ یه قدر ویره جکنی ویرمشدی . استانبوله خدمت ایچون
 دولت ارکاننه برچوق رشوتلر ویرلشدی . دلی برادر دفترداره سکیز یوز ، غده
 کتخدان بش یوز کیسه ویرمشدی . شمعی بونلر هپ برهوا اولاجقدی . ابشیر ،
 شقاوتدن صدارته کتیریلیوردی . صدارتی ده عین ذهنتله اداره ایده جکی طبعیدی .
 استانبوله ، ابشیرک اجرا آتی خبر آلان دفتردار ، اموال میری اعیانی و ملتزم
 « زهر بوتمشه » دوندیلر .

بوندن باشقه ، استانبوله برچوق منصبلرده ساتیلمشدی . آناتولو ایالتی ایکی
 یوز کیسه آقچیه چاتال باش احمد پاشایه ویرلشدی . مرعش سیدی احمد پاشایه ،
 دیاربکر حالجی زاده مصطفی پاشایه ، سیواس طاووقچی پاشایه توجیه اولومشدی .
 هبسی ده بوایالتلری جاژملر ووروب آلمشلردی . سید احمد پاشانک ابشیرله حقوق
 سابقه سی واردی . ابشیرله کوروشدیکی زمان مرعشی آلدیغنی سوبله مش ، ابشیر :

سنگ کی وزیر دلیره مرعش آذر. دیش. آناتولو ایالتی آلان جاتال
باش احمد پاشانک متسلمی ابشیره مراجعت ایدرهک :

— سلطانم. بن پاشایه بوقدر آخه بولندم ومنصب در دولتدن ویرلدی. شمدی
ینه سیدییه ویردیکیز. بن قولک نه ایشلهیم؟ حاله مرحمت بیورک.
دینجه، وزیر اعظم ابشیر پاشا شو جوابی ویرمشدی:

— بن مملکتی معمور ایتک ایسترم. رعایا قالمدی. سز، دین و مراجه ایله
ایکیوز کیسه رشوت ووروب ییقماق ایچون ولایت آلمش سز. آخه یی کیسه ویردک
ایسه وار، آندن آل. چیق بره اصلاجق!

فقط اصل غریبی، مملکتی معمور ایتک ایسته بن ابشیر پاشا، داها صدارت
موقعه اوطورمادن دوستی طیار پاشانک اوغلی مصطفی پاشایه، سکز بیک فلوری
پادشاه رشوت، ایکی بیک فلوری ده والده سلطانه پاشماق بها ویرلک اوزره حلی
ویردی. اون ایکی بیک فلوری یی سرایه کوندردی، حلی خط هماونله توجیه ایتدیردی.
اون ایکی بیک فلوری استانبوله کلدیکی صراده، حلب ایالتی، یوز کیسه سی پشین،
قصورى حلبدن کوندرلک اوزره، یوز بیک غروش جائزه ایله ویرلش، امری بیله
یازیلشدی.

ابشیرک صدارتی، استانبولک و سرایک رشوت و جائزه اوزرینه مؤسس توجیهاتی
آلت اوست ایتدی. استانبولده کومروک امینی حسن آغا، دلی برادر وامثالی،
مقاطعات و جزیه لری کاملاً آلرینه آلمشلردی. خزینه نك ضرورت زمانلرنده
میرییه یوزر کیسه پشین پارا ویرلر، دفتردارلره یاریم ایدرلردی. بونلر «توجیه
خدمات وقتنده، ایسته دکلی مقاطعه لری آلیرلر، آداملری معرفتیه تحصیل
ایتدیرلرلردی. شمدی، بونلرک میرییه ویردکلی آخهلرده هبا اولمشدی.

بوصراده، درویش پاشانک وفاتی سرایک یوزینی براز کولیدردی. پاشانک بوتون
ثروتی خزینه یه آیلندی. بونکله برابر خزینه علوفه ویرمکدن عاجزدی. ابشیره، استانبوله
کله دن علوفه نك ویرله سی ایچون دفترداره امر ویردی. دفتردار، قورقوشندن
درحال علوفه یی چیقاردی. فقط ویردیک آخه زیوف اولدینی ایچون کیسه آمادی.
دفتردار طاشه طوتولدی. نهایت حرمین اوقافندن یوز کیسه استقراض ایتدی،
پارالری ویردی. عسکری بوصورتله یاتیشدیرمایه موفق اولدی.

بو ائشاده آغالر سلطنتك وزیراعظمی مرادپاشا سراینده دسیسه لرله مشغولدی .
یکانه دوشونجه سی ابشیری صدرته کتیرمك، جهلندن و حماقتندن بالاستفاده ابشیری
دویره ك یینه کندی کچمکدی .

تهایت ابشیر استانبوله کادی . اساساً سلطان ابراهیمك قیزی و پادشاهك
همشیره سی عایشه سلطان کندیسنه نامزد قیلنمشدی . ابشیر پاشا دوغرو عایشه
سلطانك سراینه ایندی . کندیسنه پارلاق ضیافتلر ترتیب ایلنمشدی . وزیر اعظمك
استانبوله کلمه سیله عایشه سلطانك زفافنه داخل اولماسی بر اولدی . ایرتسی کونده ،
دولتی دوزله تمك و مالیه یی یولنه قویمق ایچون اجرا آته باشلادی .

ابشیر ، صدارت موقعنه کچر کچمز اولامورالی دفتردار ی حضورینه جاغیروب
پارا ایسته دی . دفتردار :

— مال یوقدر .

دییه جواب ویردی . ابشیر صوردی :

— یا مهر ایچون پادشاه مزه بشیوز کیسه عرض ایتمش سن . اول آخچه قنده در؟
کتور ، مواجهه ویره لم .

دیدى . مورالی انکار ایتدی :

— حاشا سلطانم . بو بکا اسناددر .

ابشیر کفرلره باشلادی :

— بره سفیه خائن ! بو کلامی بکا پادشاه جهان حضرتلری مبارك لسانلریله

بیوردیلر . هیچ پادشاهلرده کذب و افترا اولورمی ؟

دیدى ، صورتی آصدی . دفتردار حبسه طیقیلدی . سرایی مهرلندی ، اموالی

«قبض» اولوندی . دفتردارك برقاچ کون اول ، قارلی برهواده ، «دردر آت چکریکرمی
آلی عربه کوزر و سیم ایله مالامال ایدی» (مورا) یه کوندردیکی خبر آیلندی . بونلرک
ضبطی ایچون او کیجه (مورا) یه آدام کوندرلدى .

مورالی دفتردارك یینه درویش محمد پاشانك کتخداسنی زورله دفتردار یاپدی .

سبیده ، علی آغانك زنکین اولماسیدی . او زمانلر ، دفتردار انتخابی حقدمه کی
نقطه نظر شو ایدی :

«دفتردار اولنلر بهر حال ذی قوت و صاحب یشار اولمغه محتاجدرکه»

ميرى به صورت نظام و يريلنجيه دك احتياج ظهورنده مالدارلر كندويه اعتماد ايدوب لازمه افلاس اولان طمع و خيالى طرفندن جمله سى امين اولوب تعاضى و تعاملدن اجتناب ايتمهلر. تاكه حسن ظنه مبنى اولان معاملات دائره سى نسق نظام دور ايله. ابشير پاشا اجرا آتته دوام ايندى. صدارت قائم مقامى ملك احمد پاشايى (وان) ه يوللادى، قائم مقاملقدە تحصيل ايتديكى آلتش كيسه آقچى آلدى.

شامى زاده يى حبس ايتديردى، بوتون ماللىرى يازديردى. طوپ قبولو مصطفى آغايى ايكي يوز كيسه مقابلنده عفو ايتدى. باش باقى قولندن يكرمى كيسه آلدى. بوتون زنكيلىرى، دولته ايش كورن ملتزملى حبس ايتديردى. مورالى دقتدارك سراينده، طوپراق آلتندن، يوز كيسه پاراسى چيقدى. برجوقلى حبس ايله تهديد ايديلهرك پارالى آلىندى. ابشير پاشا اوسنه نك نوروزنده، صدارت پيشكى ايله نوروزيه پيشكىنى سرايه برآراده كوندردى. ابشيرك هديه سى، سلطان محمد يوز كيسه فلورى وغروش، والده سلطانه يكرمى كيسه ايدى. بوندن باشقه، ايكي آت، برسند، آلتون رخت، غداره، طپوز و بوغله درده واردى.

اوصيراده حبس اولانلردن برجوغى پارا ويرهرك قورتولديلر. شامى زاده نك يوزسكسان كيسه سى آلىندى. دلى برادر و امثالى، ابشير و يوزر كيسه ايله قورتولديلر. اوسنه (۱۰۶۵) اوقاف نظارتيله مشيخت برلشديريلدى.

ابشير، صدارتدن اولكى وعدلرينك هيچ برينه كتره مدى. مراد پاشانك حيله سى نهايت ابشيرك سقوطنه سببيت ويردى. ابشير پاشا، برقاچ آيلىق صدارت اوغورينه كله سنى ويردى. قوجه وزير اوقوما يازماده بيلمزدى. جلادلر كنديسى بوغاجقلى زمان: «براوقومش آدم. نم يانمده بيله اولسون، وبكا مراسم استغفار وتوبه و اناىتى تعليم ايتسون. خوف و خشيتدن شعورم يوقدر. بوبابده بكا امداد ايتسون» ديمشدى. جلادلر ابشيري بوغديلر، باشنى «كسكين شفره ايله» كسديلر، براودونه كچيرهرك آبدستخانه لك طامنه ديكديلر.

ابشيرك بوتون ثروتى ضبط ايدلدى. درت يوز بيك غروشلق فلوريسى خزينه به آلىندى. يوز كيسه سنى سلطانه هديه ايتمشدى. يوز بيك غروشلق فلوريسى ده درت صانديغه برلشديرلشدى، بوساندا قلا اورتادن غائب اولدى. مراد پاشا ابشيري آتلاتدى، يرينه كندى كچدى.

خزینہ دردی ینہ اسکی مزمن حالندہ ایدی. صدارت مقامنه کنلر خزینہ بی اصلاحدن زیاده کندی خزینہ لرینی دوله وورمق چاره لرینه باقیورلردی. بالطبع کورجی محمد پاشا کی «ایکی اوکوزه صمان» ویره مین آداملر، یکیچریلرک علوفه سی وعلمانک آرپه لغیله مشغول اولامازلردی. مراد پاشاده، دولتک وارداتی، طرفدارلرینی بسله مکه و موقعی صاغلانلاش دیرمایه تخصیص ایتدی. صدارته کچمک ایچون کندیرسنه طرفدار ایدیندیکي آداملری دویوردی. بونلرک میردن آلاچق لرینی محسوب ایتدیردی. اسکیدن التزام ایله آلدق لری خدمت لرله مقاطعه لری ینه اولره ویردی. ابشیرک ویردیکي مقاطعه لری آلان آداملرک ویردک لری بارالر هب هبا اولدی. اساساً ابشیردن اولده وورالی دفتردار بومقاطعه لری باشقه لرینه ویرمش وبارلرینی آلمشدی. بومقاطعه اوچ دفعه ویرلمش اولدی. هر دفعه سننده ده، ویووده لری و تحصیلدارلری خلقدن بررمقدار بارا آلدیلر. حسابلر بربرینه قاریشدی. بعضلری تحصیلاتی پشین ویردک لری بارایه طوتدیلر، بعضلری انکار ایتدیلر. بویوزدن برچوق دعوالر ظهور ایتدی. بوندن ده قاضیلر و حاکم لری استفاده ایتدی. دیوانده، دفتردار سراینده، برچوق خلق بویوزدن سورونمکه مجبور اولدی. «بالاخره تحصیل اولنوب میرییه وصول بولیان آچق لری تکرار رعایا فقراسندن تضمین و تکمیل اولنوب اوقات اختلالده طاقیه قپانلر آلدق لرینی سپوردیلر، غدر فقرایه اولدی». «اوقات اختلال، تورکیده اکسک اولمادی، «کلامه قایمق» قضیه سی ایسه هر زمانده دوام ایتدی.

مراد پاشا زماننده مصارف ایراددن چوق فضله ایدی. مراد پاشا، آچقه یتیشدیرمکدن عاجز قالدی. «بوهنکام ضرورتی قارون وقت زوربا آغالرک زماننده کوردیکی وسعته موافق ظن ایلدی».

آغالر سلطنتی هنکامنده، سرایله آغالر مشترکدی. شمدی سرای، ینه اسکی حالنده ایدی؛ فقط اوکا ظهیر اولاجق آغالر یوقدی. وزیرلر، سنه لردن بری سرای قادیئرلرینک و سرای آغالرینک نفوذینه تابمندی. سرایدن هان دایما تذکره لر و شفاعت نامه لرک کلپوردی. مراد پاشا برآز ممانعت ایتسه، درحال والده ترخان سلطانن کندیرسنه تنیه، پادشاهندن ده خط هایون صدور ایدیوردی.

مراد پاشا شاشیردی :

مصرف شوقدر ، اراد آزدرد ديو بو امورلرى رجا ايدرلر . بن نره دن
كتورديم ؛ بنم ايشمه نچون قاريشورلر .

ديمكه باشلادى . سرايه بوخبرلرى كوندردكه ، جواڭى ده آلدى :

— سن نته قالدروب بر آلاى اشقيايه ولدش ويرمك وچالق نامه اولان
زوربا ارادلى تصحيح ايتمك لازمى ايدى ؟ كندوكسب يدكدر .
مراد پاشا ، دولتى اداره ايدهميه جكنى آكلادى . بعضاً احباسنه مسئله نى آچار :
— بنم طاقم قالدى . خزينه نك بويله ضرورتى وجانب حرمك كثر شفاعتى
چكلمز بار بلادر . ديردى .

نهايت ، حج بهانه سيله صدارتدن چكىلدى ، يرينه سليمان پاشا وزير اعظم
اولدى (۱۰۶۵). سليمان پاشانك ده خزينه مسئله سنه چاره بولاميه جنى شهبه سزدى .
مراد پاشا ، اوجاقلرى طرفدارلريله دولديرمشدى . عسكر ايكنى مثلى آرتمشدى .
خزينه ده پارا يوقدى . « دولته مستولى اولان شرکا » غالبدى . « سكه احوالى دخى
مختل ومشوش » دى . واقعا غروش سكسان آڭه ، اسدى يتش آڭه ايدى ؛ فقط
بو ، ظاهرىدى . قريقق و عيارسز غروشلر ، پارلر ، زيوف آڭهلر دولو ايدى .
خلق ايچون آليش ويريش مشكلدى . « اهل سوق عيارلرى وملاعين صراف
طهمكارلرى » ده فرصتدن استفاده ايدهرك بوپارلرى سكه اولارق قبول ايتيورلردى .
پارا ، عادى باقىر وكوموش كچى ، ترازيله آلينوب ويريلوردى . دولتك سكه سى
اورتادن قالقمش كييدى . سليمان پاشا « صدارت عرضنى كوسترمك ايچون » بر آز
منصب صاىدى ، بعضيلرك ماللرئى مصادره ايتدى ، اعانه طوپلادى ، برقاج يوز كيسه
جمعه موفق اولدى . دوات اداره سنده كى اقتدارئى كوستمك ايچون هر حالده
بر آيلق ويرمى لازمدى . فقط طوپلادىنى پارا ، بوكا كافى دكلدى . نهايت دفتر
دارله مشتركاً دولتى صويان ملتزملى طوپلادى ، اونلرك مطالعه سنى آلدى .
كوستردكلرى يولى تعقيب ايتدى . چنكانه و ميخانه آڭه سى دنيلن نه قدر قريقق
وعيارسز پارا وارسه ، النده كى صاغ آڭهلرى بونلرله بوزدوردى . كوچ بلا ، بر
قسط علوفه تدارك ايدمبيلدى . فقط زيوف آڭه يوزندن چيقان عصيانلرى بيلديكى
ايچون درحال صدارتدن چكىلمك ايسته دى . سليمان پاشانك بو قرارندن
طرفدارلرى ممنون اولماديلر . بونلرك فكري شو ايدى :

— او مقامده بر قالب فرسوده کبی دورسون . فتور ورتق امور ، نهانی بزم الیمزده اولسون . دولتدن حصه مند اولدوغمز منافع ایله صفالنورز .
 سلیمان پاشا استعفاایتدی . یرینه کریده بولنان سردار حسین پاشا صدراعظم ، سورنازن مصطفی پاشاده صدارت قائم مقامی نصب ایدلدی . دفتردارلق مقامی ده لاز قره کوز محمد آغا اشغال ایتدی ، بو نصبلره دورک ظرفاسی شونی تاریخ دوشورمشلردی :

چالچاق زورناسنی چیقدی جیندن قره کوز

عثمانی امپراطورلغنده وزیر اعظم اولانلر ، اوجاق عصیانلرینک آقچه یوزندن اولدوغنی بیلرلردی . محمد رابعک وزیر سلیمان پاشا ، یکچیریلر آراسنه زیوف آقچه داغیتاقدن زیاده عصیان تخمنی سرپمش ، واستعفاسنی ویره رک قاچشدی . عصیانک چیقاجغنه ، شهبه سز ، کندیدی ده قائلدی .
 ویردیکی پارانک یاریسی «زیوف وکمیار» دی . علوفه یی داغیتایه مأمور اولان اولان یکچیری ضابطاری ایسه ، صاغ اولانلرینی زیوف آقچه یه بوزدورمشلر ، ایلرینی نفسلرینه حصر ایدرک « ناقص وکاسد » لرینی یکچیریلره ویرمشلردی . یکچیریلر بوبارا ایله چارشیدن برنی آلامیورلردی . اصناف بوبارایی قبول ایتمیوردی .
 یکچیریلر :

— بو آقچه یی بز مواجبمزدن آلدق . چل آقچه یی قنده بوله لم ؟
 دیه کیسه لرینی اصنافک اوکنه بوشالتیورلردی . اصناف ، پارالری اکر اهله قاریشیدیریورلر :
 — بونده آله جق آقچه یوق .

دیه آلرلیله ایتیورلردی . یکچیریلردن بعضیسی حدتلتیور ، اصنافک اوکنده کی تخته یی قافاسنه ایندیورمک یوروپور ، بعضیسی مالی آلیر آلاماز پاراسنی زیوف آقچه ایله ویره رک صاوشوب کیدیوردی . چارشینک همان هریرنده قاوغا اکسیک اولمیوردی . مع مافییه بوحالدن یکچیریلره بیقیدیلر ، اوطه لرینه کلدیلر :
 — بونه اولمیه جق حالدر . آلدیغمز علوفه آقچه سین بزدن آلامازلر . آلمیانلری دوکوب سوکرلر ، بزه میدان ایدرسز وسوزرلر دیو کفتکو ایدرلر .

دیمکه باشلادیلر . ممنون اولمایان یالکیز ییکیچریلر دکلدی . بونلر هیج اولمازسه مواجب آملشلردی . فقط کرید حربندن کلن برقاچ یوز یالین آباق ، باشی باشی قاباق ییکیچریلر واردی که ، دوقوز قسط مواجب آملامشلردی . بونلرده بر آرایه کلدیله ، آغا قابوسنه طوبلاندیلر ، دردلیخی آکلاندیلر :

— سلطانم . اول جزیره بی فریادده طاش یصدنوب طپراق دوشندک . دین مبین اوغرینه غزا ایلدک . حالا دوقوز قسط مواجبمز ویرلدی . حالیزه مرحمت بویوروب مستحق اولدیغمز مواجبمزی احسان ایلکیز .

دیدیلر . ییکیچریلرک حقلمی ایسته مه لری قول کتخدا سنی حد تلند یردی . ییکیچریلره حدتله باغیردی :

— ارکانسز ادبسلر ! آغا قابوسنه بویله کروه ایله کلوب زورباق ایتمک اوجاغیزده وارمیدر ؟ قی بونلرک اوطه باشیلری ؟ کوتورک ، بو ادبسلرک حقلمندن کلک . متنبه اولمایانلری بو غاز کسن قلعه سنه کوندروب حقندن کلهلم .

دییه باغیردی . ییکیچریلر اساساً جانلرندن بیقه مشلردی . کریدده چکمه دکلی فلاکت قالمامشیدی . کتخدا بکک بو حقارتی نفسلرینه پک آغیر کلدی . اورادن قالدیلر ، ییکیچری میداننه کلدیله . دردلیخی آرقداشلیرینه آکلاندیلر . اساساً زیوف آقچه مسئله سندن دولانی اونلرده دلخوندیلر . سپاهیلرک علوفه سی ده تمامیه ویرلمشیدی . نهایت همسی بر آرایه کلدیله . ایچلرندن عقلی ایرهمن وسوز بیلنلری کمدیلرینه زوربا باشی ، پایدیلر .

یکیچریلر حقایدی . استانبولده دولت ارکانی ذوق وصفا ایله عمر سوردکاری حالده ، اونلر محاربه میداننده بیله آج قالمشلردی . شمدی دولت رجالی ، علوفه لرندن بیله بارا چالیورلردی ، حقلمی ویریلیوردی . نهایت ، اوک آباق اولانلردن قره قاش محمد و آرقداشلری شو مطالعه ده بولوندیلر :

— بقه یولداشلر . مواجبمز زیوف آقچه چیقوب اولدخی ییکیچرییه ویریلوب بزلر نیجه ماه بکلرز . علوفه مز دورا وولمز . نصفمز علوفه آلمدین دفتر قانندی . ان شاء الله تعالی کله جک مواجبه ویررز ، صبر ایلک دیرلر . یم ویه جک دین ایله خان کوشه لرند آج و محتاج بکلرز . آلدیغمز علوفه خانجییه اولان دینیزه کفایت ایتمز . بو ذلت و خورلنی نیجه دیه دک چکررز ؟ وزیر و دفتر دار آلدنه ایش یوقدر . بومضایقه یه

باعث شركاء دولت ايدوكي معلومدر ، وارلم ، يكيچرى يولداشلىرىم ايله اتفاق ايدوب بو دردك چاره سنى كورلم .

ديديلر ، عظيم بر قافله حالنده يكيچرى اوطه لرينه كلديلر ، يكيچرىلرله كوروشديلر . مطالعه لرى شو ايدى :

— يولداشلىر ! سزه وبزه بو قدر جور واڭيت اولمغه دولتلو پادشاهمىزك رضاي شريفى يوقدر . بونك مبدائى جمع مال سوداسنده اولان شركاء دولتك طمع خاملرنددر . وطمهرده اعيان دولت نامنه بر قاچ ملتزم حيله كارك ايشلريدر . بزمه اتفاق ايدرسه كز اولمقوله لك وجودين ازاله ايدوب نظام دولته سى ايدلم .

يكيچرىلر ذاتاً متأثرديلر ، سپاهيلرك بوتكليفنى آرزولرينه موافق بولديلر . او كيجه اونلرى اوطه لرنده مسافرايتديلر . كيجه اوزون اوزادى به مذاكره قويايولديلر . نهايت سرايده وطمهرده دولت ايشلرينه قاريشان اوتوز كيشينك اعدامنى ايسته مكه قرار وريدلر . يكيچرىلرك آقچه مسئله سى ، صدارته ويوكسك منصبلره كوزديكسئر ايچون مهم بر فرصت تشكيل ايله مشدى . بر طرفندن ده ، بونلر يكيچرى آلتدن آلتنه تشويق ايتمشلر ، حتى سرايدن باشلىرى ايسته نيله جك كيسه لرك آدلرينى يكيچرىلره اونلر وىرمشاردى . عصيان خييع بر صورتده بارلادى . اساساً عصيان ايدنلرك حقلىرى واردى . معاشلرينى ايسته يورلردى . سراي ، سپاهيلرله يكيچرىلرك متفقاً عصيانلرينى دويونجه ، تلاشه دوشدى . محمد رابع ، شكائتلرينى ديكلمك ايچون آلاي كوشكنه قدر كللكه مجبور اولدى . عصيانه اوك آياق اولانلردن ، سپاهى مهتر حسن آغا ، دعالرو آمينلردن صوكر ، «قول» ك مقصدينى آكلاتدى . حسن آغانك سوزلىرى آراسنده ، دولتى انقراضه سوروكه ين سبيلر تماميله كوروليوردى . حسن آغا ديدى كه :

— كريد جزيره سنده وزرا وامرا وعسكر قوللرك ليل ونهار كفار ايله حرب وقتالده زحمت چكوب بحر و برده كفار خا كسارك انواع خساراتى پادشاهمزه افاده ايتزلر . اطراف ممالك ظلمه خراب اولوب رعايانك چوغى دارالحربه فرار ايلدى . پادشاه قول ايله ، قول خزينه ايله ، خزينه رعايانك حاصل اولور . رعايا عدله خوشحال اولور . قوللرك حالى ديكر كون اولوب علوفه يوزين كورمزلر . ويردكلرى علوفه مغشوش ، بى حاصل ، وصافى باقير آقچه در . اول ايسه درالسلطنه ده رايح اولمز . وزرا و فتردارلر شركاى دولت تسبلطندن خزينه وميرى تحصيلنه قادر

دکتر دیر. واقع حالی حضور هایونه عرض ایتمکدن حذر ایدر لر. قرب پادشاهیده اولان آغالر و مصاحبلر عالی سرایلر و یجد آتلی و خدمتکارلر بسلیوب هربری جهات منافعدن نیجه اموره قاریشور لر. ادخار مال ایله کامران اولدیلر. حمایتلرده اولان آدمیلردن مال میری تحصیل اولمز. مرادلرنجه حرکت ایتمین وزرا عزل و اعدام اولنور. بوندن ماعدا طشرده اصل خدمت نامه برقاج طمعکار وارکه الری آلتنده قلب وزیوف آتچهلری تدارک ایدر صرافلری واردر. و دفتردارلرک مضایقه سی و قتنده مغشوش و مقصوص نفود ایله مملو کیسه لر تسلیم ایتمکله دفترداری محجوب و یانجه ویردکلردن ایکی اوچ مرتبه زیاده مزخرف تذکره لر محسوب ایدوب برقاج آیده راه راستدن طرف میری به کله جک نفود میوه نارسیده کی خام ایکن تلف اولوب بو طریقله هربری جانب میری بی برقاج یوزکیسه آتجه مدیون ایدوب سنه آتیه محسوب اولان صاغ مقاطعه جقلری آلوب خالص آلتون وغروش جمع و ادخار ایدر لر. بو طریقله ایکی سنه تداخل اقتضا ایدوب خزینه عامره نک خالی خراب اولدی.

حسن آغانک سویله دیکی سوزلر هپ دوغرو ایدی. مملکتک ثروت منبعلرندن برقاج دساس وحیله کار استفاده ایدیوردی. پادشاه آویله، قوشیله مشغولدی. سرای، آنجق کندی منفته خلل طاری اولور اولماز، متأثر اولیوردی. خارجه خلق، اصناف، عسکری زمره، پارساقلدن ضرورت ایچنده یاشایورلردی.

نهایت آغالرک طلبلری یرلرینه کتیریلدی. ایسته دکلری آداملرک قافلری و جهلری «سوردن آتیلدی. سورنازن مصطفی پاشا صدر اعظم اولدی. فقط آغالر راضی اولمادیلر، بوسفر صدارته سیاوش پاشا کتیریلدی. خواجه زاده مسعود افندی افتا مقامی احراز ایتدی. سرایک بوغدوردوغی آداملرله آغالرک تنف ایتدکلری آداملر برر برر سلطان احمد میداننه کتیرلدی، چنارلردن برینه آصیلدی. بوسورتله یکیکچریلرک عصیان تاریخنده برده (وقعه و قواقیه) وقوعه کلمش اولدی.

بونکله برابر، اورتاق ینه سکون بولمادی. وزارت به یوغی یارالی محمد پاشا کتیرلدی. دولتک بوتون نفوذی شیخ الاسلام خواجه زاده مسعود افندیکنک الله کچدی. اساساً، عصیانده، عسکری تشویق ایدن، او ایدی. مفتیلکنه بیله (مفتیه فتنه) تاریخ دوشورولمشدی.

فقط آغالر ، ارزولرینک یرینه کتیریلدیکنی کوردکدن صوکرآ ، بوتون نفوذی اللرینه آلمق ایسته دیلر . استانبول ، برمدت ، آغالرك نفوذینه تابع اولدی . قتال ، صویغونجیلیق بوتون معناسیله حکم سوردی . آغالرك تحکمی ، واقعا کندیلرینک ده افناسیله نتیجه لندی ؛ فقط بو عصیانلردن و قتاللردن ، نه سرای ، نه ده دولت ارکانی متنبه اولدیلر .

خواجه زاده ، احتراضنه قربان اولدی . سرای قتللری ، برمعتاده دوام ایتدی . دونانما ، وندیکیلره مغلوب اولدی . (بوزجه آطه) دشمن استیلاسنه اوغرا دی . استانبولده کیمسه نك متنبه اولدوغی یوقدی . سرای ، ذوقی و رفاهنی ، دولت ارکانی ده ثروتیرینی وموقعلرینی تأمیندن باشقه برشی دوشونمورلردی .

(مابعدی وار) احمد رفیق